

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Zagreb, 15. svibnja 2017.

**JEZIČNI PRIJENOS I OVLADAVANJE HRVATSKIM KAO
STRANIM JEZIKOM**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS BODOVA

Mentorica:

dr. sc. Ana Ćavar, poslijedoktorandica

Studentica:

Ivana Sekulić

SADRŽAJ

1. Uvod.....	2
2. Ključni termini	3
2.1. Materinski jezik	3
2.2. Prvi jezik	4
2.3. Drugi jezik.....	4
2.4. Strani jezik.....	5
2.5. Ini jezik.....	6
3. Ovladavanje jezikom	7
3.1. Usvajanje prvoga jezika.....	7
3.2. Usvajanje drugoga jezika.....	8
3.3. Učenje stranoga jezika	9
4. Jezični prijenos	10
4.1. Povijest istraživanja fenomena	10
4.2. Jezične pogreške	14
4.2.1. Uzroci i vrste pogrešaka	14
4.3. Međujezik.....	16
4.4. Prijenos i prenosivost	17
4.5. Čimbenici koji utječu na jezični prijenos.....	18
4.6. Tipovi jezičnoga prijenosa.....	19
5. Ustaljene leksičke strukture.....	22
5.1. Kolokacije	22
5.2. Frazemi.....	22
5.3. Lažni prijatelji	25
6. Istraživanje	27
6.1. Cilj istraživanja.....	27
6.2. Uzorak	27
6.3. Postupak	28
6.4. Rezultati	31
6.5. Rasprava.....	38
7. Zaključak.....	41
8. Literatura.....	42
9. Sažetak	44

1. Uvod

Jezični prijenos i proces ovladavanja jezikom vrlo su složena znanstvenoistraživačka područja koja se u svome djelovanju oslanjaju na spoznaje i dostignuća brojnih znanosti poput lingvistike, psihologije, sociologije, neurologije i mnogih drugih. Iako i dalje postoje nedoumice koje istraživače priječe u formiranju jedinstvene teorije, sva istraživanja imaju zajednički cilj – shvatiti kako se razvijaju svi oni jezici koji nisu pojedinčev prvi usvojeni jezik. Dosadašnja istraživanja bavila su se ponajprije svjetski poznatim i široko rasprostranjenim jezicima, a interes za hrvatski kao strani jezik pojavio se tek u novije vrijeme.

Tema ovog diplomskog rada jest jezični prijenos i ovladavanje hrvatskim kao stranim jezikom. U prvome dijelu istaknut će se ključni termini i koncepti. Objasniti će se razlika među pojmovima *materinski*, *prvi*, *drugi*, *strani* i *ini* jezik jer navedene nazivne inačice, zbog svoje bliskoznačnosti ili sličnoznačnosti, često bivaju kamenom spoticanja. Opisat će se procesi učenja i usvajanja jezika te prikazati na koji su način oni povezani s procesom ovladavanja jezikom.

Drugi dio rada posebnu će pažnju posvetiti jezičnome prijenosu i njegovoj definiciji, predočit će se povijesni pregled istraživanja fenomena i opisati njegovi tipovi te čimbenici koji na njega utječu. Osim toga uz proces ovladavanja jezikom i jezični prijenos vezujemo pojam međujezika i jezične pogreške pa će se ukratko utvrditi što međujezik i jezične pogreške jesu te koji tipovi pogrešaka postoje. Objasniti će se što su to kolokacije, lažni prijatelji i frazemi jer su upravo te strukture upotrijebljene u istraživanju. U drugome će se dijelu predstaviti i istraživanje o jezičnome prijenosu pri ovladavanju hrvatskim kao stranim jezikom koje je provedeno na *Croaticumu – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik*. Navest će se cilj istraživanja i metodologija, a u sklopu same metodologije opisat će se hipoteze, ispitanici, instrument i postupak. Na kraju drugoga dijela rada prikazat će se rezultati istraživanja.

U završnome dijelu izvest će se zaključak s najvažnijim spoznajama do kojih se došlo zahvaljujući teorijskome dijelu i rezultatima istraživanja te navesti literatura koja je korištena prilikom izrade rada.

2. Ključni termini

U uvodnome dijelu rečeno je da je hrvatski kao strani jezik tek odnedavno zanimljiv kako u teorijskom, tako i u eksperimentalnom smislu te da će se ovaj rad, između ostalog, baviti upravo ovladavanjem hrvatskim kao stranim jezikom. Osim sintagme *strani jezik* postoje i drugi termini koji se u ovome području susreću i koje valja precizno te detaljno objasniti jer u velikom broju slučajeva dolazi do krivog shvaćanja njihovih značenja. U tekstu koji slijedi, pored termina *strani jezik*, definirat će se *materinski*, *prvi*, *drugi* i *ini jezik*.

2.1. Materinski jezik

Materinski jezik povijesno je određen pojam kojim se opisuje prvi jezik koji čovjek u svome životu usvaja kao dijete, a uči ga od majke.¹ U knjizi *Hrvatski kao drugi i strani jezik* urednica Zrinka Jelaska navodi da sam naziv temelje ima u osjećajno zasnovanom usvajanju jezika kojemu neće nalikovati učenje nijednog drugog jezika zato što su neka obilježja, pored onih jezičnih, vezana i uz razvojna svojstva.² Pojam se može i doslovno shvatiti s obzirom na to da prije rođenja majčin govor gotovo ništa ne može zamijeniti, a u obzir treba uzeti i njezinu odgajateljsku te skrbičku ulogu nakon samog rođenja. Međutim ne treba isključiti i druge bliske osobe u djetetovoj neposrednoj okolini koje također mogu biti uzori za usvajanje jezika. Nadalje osim pojma *materinski* u literaturi se nailazi i na pojam *rodni jezik*.³ Naziv *materinski* odnosi se prije svega na prototipni jezični uzor – majku. Naziv *rodni* tiče se jezika kojemu je dijete u najranijem djetinjstvu izloženo i kojim progovara.⁴ Marta Medved Krajnović u svojoj knjizi *Od jednojezičnosti do višejezičnosti* ne rabi pojmove *materinski* i *rodni* jer izazivaju previše polemika. Autorica navodi pojam *primarni* kojim određuje jezik koji je pojedincu glavno i najlakše sredstvo komunikacije, a pritom ne mora biti prvi usvojeni jezik.⁵

¹ (usp. Jelaska i suradnici 2005: 24)

² (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

³ (usp. Jelaska i suradnici 2005: 25)

⁴ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁵ (usp. Medved Krajnović 2010: 2)

2.2. Prvi jezik

Suvremene društveno-kulturološke promjene i razlike u odgoju djece više ne ističu majku kao jedinu odgovornu osobu u odgoju djeteta, zato brojni jezikoslovci naziv *materinski* nastoje zamijeniti novim i prikladnijim nazivom. Iz tog se razloga sve češće susreće termin *prvi jezik*.⁶ Ova bliskoznačnica pojmu *materinski jezik* odnosi se na onaj jezik koji je dijete prvi usvajalo. Međutim ono ga je moglo usvojiti samo u razumijevanju, a progovoriti nekim drugim jezikom koji je poslije zamijenio prvi.⁷ Primjerice dijete je tijekom svoje prve godine života slušalo i pasivno usvajalo engleski, a onda je obitelj došla u Hrvatsku gdje je dijete čuvala osoba koja govori hrvatski pa je prvi jezik kojim je dijete progovorilo bio hrvatski. To znači da prvi jezik može biti redosljedom prvi, ali ne nužno apsolutno, nego s obzirom na pojedinu razinu jezičnoga znanja.⁸

U ovome će se radu koristiti termin *prvi jezik*, a njegovo će se značenje odnositi na jezik koji je pojedinac prvi usvojio.

2.3. Drugi jezik

Zrinka Jelaska *drugi jezik* definira kao „bilo koji novi jezik kojim osoba ovladava u zajednici gdje se njime služi, od najmanje kao što je obitelj, do najšire kao što je zemlja.”⁹ Pojam se odnosi na jezik koji se usvaja nakon materinskog u prirodnim okolnostima ili se usvaja zajedno s materinskim, ali tek nakon što su usvojene njegove osnove.¹⁰ Međutim prilikom uporabe termina *drugi jezik* valja biti oprezan jer se njegovo značenje može shvatiti dvojako. Najšire određenje drugoga jezika ono je po kojemu drugi jezik shvaćamo kao svaki jezik koji je drugačiji od prvoga naučenoga jezika, dok se uža odrednica odnosi na jezik koji se rabi tek u određenim situacijama.¹¹ Marta Medved Krajnović pak navodi da drugi jezik podrazumijeva i strani jezik i treći jezik i bilo koji sljedeći jezik kojim pojedinac nastoji ovladati.¹²

⁶ (usp. Jelaska i suradnici 2005:26)

⁷ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁸ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁹ (Jelaska i suradnici 2005: 27)

¹⁰ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

¹¹ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

¹² (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

2.4. Strani jezik

Prototipni *strani jezik* onaj je jezik koji „se uči ili u školi ili na posebnim tečajevima u zemlji u kojoj se njime ne služi.”¹³ Drugim riječima, strani se jezik uči u okolnostima koje nisu prirodne, učenici često nemaju priliku svakodnevno se koristiti njime, mogu ga čuti samo od neizvornih govornika određen broj sati dnevno ili tjedno.¹⁴

Pojmovi drugog i stranog jezika među mnogim su znanstvenicima, naročito onima koji se bave društvenom i političkom stranom ovladavanja jezikom, uzrok neslaganja. Primjerice ako se neki jezik rabi kao sredstvo sporazumijevanja u zemlji u kojoj se uči, iako ne kao državni ili službeni jezik, neki će ga stručnjaci i dalje smatrati stranim jer ga ne rabe izvorni govornici, a neki drugim jer se rabi kao okolinski jezik.¹⁵ Strani se jezik razlikuje od drugog jezika u nekoliko načela, a ta načela su: okolina, način ovladavanja, govornikov odnos prema jeziku i trajnost prebivanja. Kad je riječ o okolini i načinu ovladavanja, prototipni strani jezik onaj je jezik koji se uči, ne usvaja (barem ne u početku), to je jezik druge države koji se ne govori u državi u kojoj se uči – ni kao državni, ni kao službeni, ni kao obrazovni jezik. Jednostavnije rečeno, uči se izvan države u kojoj se govori.¹⁶ Jedan od brojnih primjera stranoga jezika jest hrvatski jezik u školama ili na tečajevima u inozemstvu. S druge strane prototipni drugi jezik jest „jezik koji u istoj državi uče stanovnici koji su u njoj rođeni i koji su od rođenja kao materinski usvajali (i) jezik različit od glavnoga okolinskoga, tj. državnoga ili službenoga.”¹⁷ Primjerice prototipni drugi jezik bio bi hrvatski jezik djece engleske obitelji koja je doselila u Hrvatsku pa su kod kuće djeca usvajala engleski, a izvan kuće hrvatski jezik. Treća razlika krije se u govornikovu odnosu prema jeziku, što znači da se drugim jezikom može smatrati onaj jezik kojim se osoba redovito služi, iako ga je možda naučila u odrasloj ili odraslijoj dobi, a stranim jezikom jezik koji pojedinac rabi povremeno.¹⁸ Elvira Petrović dodaje da je drugi jezik „jezik koji učenik prihvaća kao svoj drugi jezik, zajedno s kulturom, običajima i ponašanjem jezične grupe s kojom živi.”¹⁹ Trajnost prebivanja posljednje je načelo po kojemu se drugi i strani jezik razlikuju. Na kratkim ili kraćim

¹³ (Jelaska i suradnici 2005: 29)

¹⁴ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

¹⁵ (usp. Jelaska i suradnici 2005:31)

¹⁶ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

¹⁷ (Jelaska i suradnici, *ibid.*)

¹⁸ (usp. Jelaska i suradnici 2005: 32)

¹⁹ (Petrović 1997:17)

tečajevima na koje dolaze stranci iz različitih država polaznici rijetko razgovaraju s izvornim govornicima izvan učionice. Kad se međusobno družu, koriste prvi ili neki treći jezik. Ako se jezik poučava u samoj zemlji, drugi jezik bio bi onaj čiji usvajatelji trajno borave u zemlji, a strani onaj čiji će se usvajatelji nakon određenog vremena vratiti u svoju zemlju.²⁰ Iako je prototipni strani jezik onaj koji se uči izvan granica države u kojoj se govori, Zrinka Jelaska ističe da se „stranim jezikom govornik služi rijetko i u određenim prigodama, a može ga učiti i u okolini gdje se njime govori kada u njoj kratko ili kraće prebiva. Drugim se jezikom može nazvati i jezik kojim se tko često, svaki dan ili redovito služi u nekom od područja svoga života.”²¹

2.5. Ini jezik

Ini jezik termin je koji se uvrježio u hrvatskome nazivlju, naročito među stručnjacima koji se bave hrvatskim kao drugim ili stranim jezikom, a njime se upućuje na sve pojedinačne jezike koji nisu njegov prvi usvojeni jezik.²²

S obzirom na tvrdnju Zrinke Jelasko i na činjenicu da učenici zbog tečaja na *Croatiumu*, gdje je i provedeno istraživanje za ovaj diplomski rad, u Hrvatskoj uglavnom kraće prebivaju, u daljnjem će se tekstu o hrvatskome govoriti kao o stranome jeziku.

²⁰ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

²¹ (usp. Jelaska i suradnici 2005:33)

²² (usp. Medved Krajnović 2010:3)

3. Ovladavanje jezikom

S. Krashen 1980-ih je godina govorio o procesima učenja i usvajanja jezika, pritom strogo odvojivši proces spontanoga, nesvjesnog učenja od onog svjesnog i organiziranog. Međutim suvremena istraživanja pokazala su kako je između procesa učenja i usvajanja jezika teško postaviti jasno razdjeljivu granicu jer su oni međusobno isprepleteni. Iz tog je razloga uveden pojam *ovladavanje jezikom* kao nadređeni pojam i procesima učenja jezika i procesima usvajanja jezika. Marta Medved Krajnović navodi da ovladavanje obuhvaća i neformalno usvajanje i formalno učenje.²³ Ovladavanje stranim jezikom dijeli i sličnosti i razlike s usvajanjem prvoga jezika. Glavna razlika krije se u činjenici da i djeca i odrasli koji uče strani jezik već imaju jedan jezik kojim se služe pri sporazumijevanju, istraživanju, poimanju stvarnosti, poistovjećivanju.²⁴ Primjer ovoga procesa može biti ovladavanje hrvatskim jezikom izvornoga govornika engleskoga jezika koji uči hrvatski na tečaju u Zagrebu, ali ga usvaja i svakodnevnim životom u gradu.

3.1. Usvajanje prvoga jezika

Jezik je složena kognitivno-društvena pojava i kao takav svojstven je samo čovjeku. Sva djeca na svijetu na sličan način usvajaju prvi jezik jer ga uspijevaju usvojiti bez obzira na jezik kojemu su izložena i neovisno o poučavanju.²⁵

Da bi dijete moglo govoriti, ono mora htjeti, moći i znati komunicirati, opažati glasove, razumjeti značenje koje se njima iskazuje, moći samo proizvesti glasovne skupove čije će značenje razumjeti drugi te znati razgovorna pravila.²⁶ Usvajanje prvoga jezika složen je postupak koji zahtijeva razvojne preduvjete (spoznajne, osjetilne, motoričke), dobre unutarnje uvjete (radno pamćenje, umni rječnik, slušna obrada) i dobre vanjske uvjete (društvena i kulturološka prihvatljivost, podrška okoline)²⁷, a posljedica je djetetove potrebe za prilagođavanjem i uspostavom kontakta s okolinom.²⁸ Usklađivanje navedenih uvjeta dijete oslobađa vezanosti za kontekst i omogućuje mu da se služi jezikom kao apstraktnim sustavom

²³ (usp. Medved Krajnović 2010: 5)

²⁴ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

²⁵ (usp. Jelaska i suradnici 2005:64)

²⁶ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

²⁷ (usp. Jelaska i suradnici 2005:65)

²⁸ (usp. Petrović 1997:11)

znakova.²⁹ Prilikom usvajanja bilo kojega jezika djeca prolaze određene razvojne faze. S jezikom se susreću još prije rođenja, a nakon rođenja, ovisno o jeziku kojemu su izložena, njihove se jezične sposobnosti i sklonosti mijenjaju.³⁰ Do treće godine djeca ovladavaju osnovama jezika, a do dvanaeste automatiziraju znanje na svim jezičnim razinama, od fonološke do leksičko-semantičke.³¹ Tijekom jezičnoga razvoja djeci se povećava opseg vokabulara, a među riječima se stvaraju umne mreže. Riječi povezuju u sve složenije sintaktičke strukture koje s vremenom sve više liče jeziku odraslih. Pored gramatičke sastavnice ne treba isključiti i onu pragmatičku jer djeca usvajaju i znanja o uporabi jezika u određenome kontekstu. Svi navedeni čimbenici čine podlogu za postizanje komunikacijske sposobnosti.³²

3.2. Usvajanje drugoga jezika

Proces koji se prototipno veže za prvi jezik jest usvajanje. Međutim osim prvoga jezika usvajati se može i drugi jezik. Usvajanje drugoga jezika odvija se u prirodnoj sredini interakcijom s izvornim govornicima toga jezika u stvarnim životnim situacijama.³³

Usvajanje drugoga jezika posjeduje opća svojstva koja dijele djeca i odrasli i u potpunosti su istovjetna svojstvima za usvajanje prvoga jezika: postoje sustavne razvojne faze, usvajaju se jezična znanja koja nadilaze podatke dobivene pukom izloženošću jeziku. Osim toga čak i usvajanje drugoga jezika može biti nesvjesno, pogotovo ako se s njegovim usvajanjem krene ranije.³⁴ Postoje i obilježja usvajanja prvoga jezika koja su tek djelomično podudarna s usvajanjem drugoga jezika. Metajezična osviještenost i ispravljanje ili poticaji utječu na nadgledanu uporabu jezika, dok na usvajanje drugoga jezika nemaju izravan utjecaj.³⁵ Ostala se obilježja u potpunosti razlikuju. Naime djeca koja usvajaju drugi jezik na drugome su stupnju spoznajnoga razvoja od djece koja usvajaju prvi jezik jer se drugi jezik obično usvaja kad su djeca barem djelomično usvojila svoj prvi jezik.³⁶ Nadalje za djecu koja

²⁹ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

³⁰ (usp. Jelaska i suradnici 2005:73)

³¹ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

³² (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

³³ (usp. Petrović, *ibid.*)

³⁴ (usp. Jelaska i suradnici 2005:88,89)

³⁵ (usp. Jelaska i suradnici, 2005:89)

³⁶ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

usvajaju drugi jezik moglo bi se reći da ih njihova biološka i spoznajna nerazvijenost sprječava u ovladavanju jezikom, dok se za odrasle takvo što ne može tvrditi.³⁷ Osim toga kako govornici već vladaju jednim jezikom, ne treba čuditi što se služe onim što je već usvojeno pa na drugi jezik prenose obilježja prvoga jezika. Ta se pojava naziva jezičnim prijenosom, a o njemu će više riječi biti u sljedećim poglavljima.

3.3. Učenje stranoga jezika

Učenje stranoga jezika, za razliku od spontanoga usvajanja jezika, odvija se svjesno, uglavnom na posebnim tečajevima ili u školi, a pritom se koriste različite metode i ostvaruju različiti uspjesi.³⁸ Jezik se obrađuje istovremeno, često se ulaže osjetan napor s obzirom na to da se u umu stvaraju veze koje s vremenom jačaju i pretvaraju se u mrežu.³⁹ Da bi netko naučio novi jezik, mora ovladati svim njegovim razinama, od fonološke do leksičko-semantičke.⁴⁰ Pored razvijanja jezičnih vještina, tijekom učenja stranoga jezika ističu se gramatička pravila⁴¹ i pisani jezik kako bi pojedinac mogao neometano komunicirati i sporazumijevati se.

Prototipno se učenje i usvajanje stranoga jezika razlikuju jer je usvajanje spontano, a učenje svjesno. Međutim već je naglašeno da ta podjela ne može biti tako oštra. Oba su procesa duga; jedan se jezik može do neke mjere naučiti, a do neke mjere usvojiti. Naučeno, svjesno znanje s vremenom može postati usvojeno, odnosno nesvjesno i spontano.⁴² Dok uspješna ovladanost prvim jezikom gotovo da i nije upitna, na ovladanost stranim jezikom utječu brojni čimbenici.

³⁷ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

³⁸ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

³⁹ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁴⁰ (usp. Jelaska i suradnici 2005: 90)

⁴¹ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁴² (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

4. Jezični prijenos

Kao što je već rečeno, jezik je složena kognitivno-društvena pojava svojstvena samo čovjeku, a ono što svaki jezik svijeta čini posebnim i drugačijim od drugih jesu strukture kojima njegovi govornici mogu izraziti osjećaje, misli i stavove. Jezični prijenos privlači pažnju još od antičkih vremena, što dokazuje i Homerova Odiseja u kojoj Odisej Penelopi govori o „miješanim jezicima Krete.”⁴³ Zbog brojnih jezika koji su onda bili u dodiru, jezičnom se prijenosu moglo svjedočiti u raznim dokumentima, pismima, pravnim i vjerskim tekstovima.⁴⁴ Osim što potvrđuju postojanje jezičnoga prijenosa, ti dokumenti ukazuju i na brojne negativne primjedbe o „govornicima lošeg grčkog” koje su iznijeli Homer, Herodot i mnogi drugi.⁴⁵ Nadalje Jarvis i Pavlenko u svojoj knjizi *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition* za jezični prijenos kažu da je neobičan iz dvaju razloga: prvo, znanstveno zanimanje za fenomen postojalo je puno prije službenog formiranja područja. Drugo, za razliku od procesa ovladavanja jezikom koji se istražuje iz teorijske perspektive, istraživanja jezičnoga prijenosa uglavnom su eksperimentalna.⁴⁶ Međutim to ne znači da stručnjake ne zanima teorija, već da su, vjerojatno zbog njegove složenosti, širokog spektra i duge povijesti, bliži pristupu po kojemu istraživanje prethodi teoriji.⁴⁷

Brojni znanstveni radovi i članci definiraju jezični prijenos, što puno govori o važnosti fenomena. Neke od prvih definicija opisivale su ga kao utjecaj prvoga jezika na sve jezike kojima se ovladalo kasnije. Međutim one nisu bile dostatne s obzirom na to da su u prvi plan stavljale utjecaj prvoga jezika, isključujući mogući suprotni smjer djelovanja. Uzevši to u obzir, Jarvis i Pavlenko oblikovali su definiciju koja jezični prijenos opisuje kao utjecaj pojedinčeva poznavanja jednoga jezika na njegovu uporabu drugoga jezika.⁴⁸

4.1. Povijest istraživanja fenomena

Glavni cilj znanstvenika koji se bave stranim jezikom jest pokušati opisati i objasniti sve složene procese ovladavanja njime, od načina koji omogućuju njegovo usvajanje, pojava

⁴³ (usp. Jarvis i Pavlenko, 2008: 1)

⁴⁴ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁴⁵ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁴⁶ (usp. Jarvis i Pavlenko, 2008: xi)

⁴⁷ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁴⁸ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

koje na to utječu do obilježja samoga jezika.⁴⁹ Jezični se prijenos smatrao negativnim fenomenom i povezivao s niskim moralnim karakterom te ograničenim mentalnim sposobnostima sve do 20. stoljeća kad su velike migracije povećavale strah od stranaca koji bi mogli naškoditi jeziku.⁵⁰ Henry James posjetio je Ellis Island koji su naselili doseljenici iz istočne Europe, a nakon posjeta održao je govor studentima. Tim je govorom upozorio studente na prijetnju civiliziranome jeziku jer stranci (doseljenici) smatraju da imaju pravo s jezikom raditi što god žele.⁵¹ Desetljećima je stručnjake zanimalo utjecaj prvoga jezika na drugi, potpuno drugačiji, jezik te pogreške koje se pritom javljaju. Čak i neki suvremeni stručnjaci tvrde da je jezični prijenos samo vraćanje na jezik koji pojedinac zna kad mu nedostaje znanja o jeziku koji trenutno uči.⁵² Takav je stav oštro kritiziran zato što zanemaruje činjenicu da i strani jezik može utjecati na prvi. Iz tog se razloga može zaključiti da je jezični prijenos puno više od pukog vraćanja na poznati jezik prilikom ovladavanja novim jezikom.

Dosad su se pojavile brojne teorije, ali nijedna od njih nije u cijelosti prihvaćena. O pojmu prijenosa raspravljalo se još 1930-ih i 1940-ih godina u okviru biheviorističke psihologije, a tad se prijenosom smatrao utjecaj prethodno naučenoga materijala na učenje novoga.⁵³ Tijekom 1950-ih i 1960-ih godina glavni cilj istraživanja bio je ispitati ulogu prvoga jezika i njegov negativni utjecaj na jezike kojima se ovladalo kasnije. Od primijenjenolingvističkih istraživanja za uspostavu ovladavanja jezikom kao samostalne discipline najistaknutija su ona provedena u sklopu kontrastivne analize i analize pogrešaka.

S obzirom na to da se smatralo da će sličnosti prvoga i stranoga jezika pomagati, a različitosti odmagati učenju, međusobna usporedba dvaju jezika trebala je otkriti sličnosti i razlike među njima pa se pojavila tzv. *kontrastivna analiza* prvoga i stranoga jezika.⁵⁴ Kontrastivna analiza razvila se kao grana primijenjene lingvistike čiji je glavni cilj bio riješiti praktične probleme poučavanja jezika. Imala je snažan utjecaj na metodiku poučavanja stranih jezika jer je usporedbom različitih obilježja dvaju jezika nastojala predvidjeti i objasniti sve ili većinu teškoća u ovladavanju stranim jezikom.⁵⁵ Sve govornikove pogreške

⁴⁹ (usp. Jelaska i suradnici 2005:94)

⁵⁰ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁵¹ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁵² (Jarvis i Pavlenko, 2008: 8)

⁵³ (usp. Ringbom 1987: 46)

⁵⁴ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁵⁵ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

kontrastivna analiza doživljavala je kao rezultat prijenosa iz njegova prvoga jezika.⁵⁶ Smatralo se da će u slučajevima u kojima su elementi učenikova prvoga i ciljnoga jezika slični doći do tzv. pozitivnoga prijenosa, a ako su elementi različiti, doći će do tzv. negativnoga prijenosa, što znači da će ovladavanje ciljnim jezikom biti otežano jer će prijenos rezultirati pogreškom.⁵⁷ Međutim s vremenom se kontrastivna analiza pokazala neuspješnom. Ustanovljeno je da se ni prvi jezik ne usvaja samim oponašanjem koje se kao koncept razvilo pod utjecajem biheviorističkog poimanja učenja. Tomu je tako jer govornici stalno trebaju stvarati i razumijevati nove iskaze, a učenici stranih jezika imali su teškoća i u slučajevima koje kontrastivna analiza nije predvidjela.⁵⁸ Kao rezultat otkrića da mnoge aspekte učenikova jezika kontrastivna analiza ne može objasniti, brojni su znanstvenici pogreške učenika počeli tumačiti koristeći drugačije metode.

Kad se uvidjelo da pogreške učenika nisu uvijek spoj međudjelovanja dvaju jezika,⁵⁹ 1970-ih godina razvio se pristup poznat kao *analiza pogrešaka*, a uključivao je detaljan opis i analizu pogrešaka koje učenici čine. U svom poznatom članku začetnik analize pogrešaka Pit Corder ustanovio je da su „točne” rečenice koje učenici produciraju samo ponavljanja onoga što su čuli. S druge strane rečenice koje odstupaju od ciljnoga jezika odražavaju učenikovo trenutno razumijevanje pravila toga jezika.⁶⁰ Za razliku od kontrastivne analize koja nastoji predvidjeti pogreške učenika analiza pogrešaka želi otkriti i opisati različite tipove pogrešaka kako bi shvatila kako učenici obrađuju informacije iz stranoga jezika.⁶¹ Osim toga analiza pogrešaka razvila je novi stav prema učeničkim pogreškama. Na pogreške ne gleda kao na loše navike u jezičnome ponašanju koje treba iskorijeniti, već ih smatra pokazateljem napora učenika kojima on želi shvatiti kako novi jezični sustav funkcionira.⁶²

U svojoj knjizi *The Role of the First Language in Foreign Language Learning* Hakan Ringbom ističe da su jednostrano poimanje jezičnoga prijenosa i isticanje negativnoga utjecaja prvoga jezika u okviru pogrešaka koje učenici čine rezultat problema u prikupljanju podataka i nedostatka informacija o pozitivnom utjecaju prvoga jezika na ovladavanje stranim

⁵⁶ (usp. Lightbown i Spada 2007:79)

⁵⁷ (usp. Medved Krajnović 2010:21)

⁵⁸ (usp. Jelaska 2005:95)

⁵⁹ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁶⁰ (usp. Lightbown i Spada 2005: 79, 80)

⁶¹ (usp. Lightbown i Spada, *ibid.*)

⁶² (Medved Krajnović 2010:22)

jezikom.⁶³ Danas je međutim pozornost stručnjaka usmjerena i na utjecaj stranih jezika na prvi jezik. Dugo se smatralo da je prvi jezik stabilan i nepromjenjiv sustav, ali dokazano je da je prvi jezik zapravo dinamičan sustav koji je itekako podložan utjecaju stranoga jezika.⁶⁴

1980-e godine obilježene su brojnim istraživanjima jezičnoga prijenosa. Osam ključnih otkrića unaprijedilo je shvaćanje fenomena:

1. Pogreške nisu jedini rezultat jezičnoga prijenosa. U mnogim su slučajevima posljedice prijenosa pozitivne (prijenos može ubrzati proces ovladavanja jezikom).
2. Jezični prijenos može utjecati i na smjer ovladavanja jezikom, to jest faze koje učenici prolaze tijekom ovladavanja jezikom. Primjerice jezični prijenos može utjecati na redoslijed kojim učenici iz Kine ili Španjolske usvajaju pokaznu zamjenicu *this* i određeni član *the* u engleskome kao stranome jeziku.
3. Za razliku od pretpostavke kontrastivne analize, sličnosti ili razlike između jezika ne vode nužno do poteškoća ili jezičnoga prijenosa. Drugim riječima, razlike često pomažu pri ovladavanju ciljnim jezikom, dok sličnosti učenike vode stvaranju mentalnih asocijacija.
4. Jezični prijenos ne razvija se paralelno s jezičnim vještinama. Često se prijenos javlja u kasnijoj fazi ovladavanja jezikom.
5. Jezični prijenos nije isključivo utjecaj prvoga jezika na strani; strani jezik također može utjecati na prvi, jednako kao što strani jezik koji bolje znamo može utjecati na drugi strani jezik koji se uči.
6. Jezični prijenos supostoji i s drugim čimbenicima koji utječu na vjerojatnost prijenosa određene strukture u određenom kontekstu. Neki od čimbenika koji utječu na vjerojatnost prijenosa su dob učenika, procjena tipološke povezanosti jezika koje učenici znaju, stupanj do kojega učenici jezične strukture doživljavaju karakterističnima za taj jezik te stupanj do kojega se jezični prijenos stapa s razvojnim fazama i univerzalnim principima učenja.
7. Učinci jezičnoga prijenosa nisu ograničeni samo na jezične strukture (fonološke, morfološke, sintaktičke), već se javljaju i u značenjima koja učenici s istima povezuju. Jezični prijenos uključuje i niz načina na koje se jezik koristi u pragmatičke svrhe.
8. Individualne razlike među učenicima mogu dovesti do individualnih razlika u tipovima i opsegu jezičnoga prijenosa prilikom uporabe ciljnoga jezika. Primjerice

⁶³ (usp. Ringbom 1987: 58)

⁶⁴ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 17)

strah od jezika može rezultirati individualnim razlikama u izvedbi učenika stranoga jezika.⁶⁵

4.2. Jezične pogreške⁶⁶

Kao što je već rečeno, kontrastivna analiza pogreške je smatrala negativnim jezičnim navikama. Analiza pogrešaka okreće se pozitivnome shvaćanju pogrešaka doživljavajući ih pokazateljem napora kojima učenik želi shvatiti funkcioniranje novoga jezika. Pogreške pružaju vrlo korisne informacije o procesu ovladavanja jezikom jer pokazuju da učenici ne uče napamet pravila ciljnoga jezika, već da konstruiraju vlastita pravila na temelju dobivenih informacija i prethodnoga znanja pa se ta pravila razlikuju od onih ciljnoga jezika.⁶⁷ Postoje razni uzroci i vrste pogrešaka, a o njima govori tekst koji slijedi.

4.2.1. Uzroci i vrste pogrešaka

Pogreške učenika po etiološkome se kriteriju dijele u dvije velike skupine koje odražavaju različite procese jezične obrade. Unutar tih dviju skupina postoje daljnje podjele o kojima će također biti riječi.

Prvu vrstu pogrešaka čine one međujezične koje nastaju pod utjecajem elemenata učenikova prvoga jezika i u tome se vide nedostaci kontrastivne analize. Iako učenikov prvi jezik uzrokuje pogreške u uporabi stranoga jezika, on nije jedini izvor pogrešaka.⁶⁸ Primjer međujezičnih pogrešaka jest interferencija na leksičkoj razini, primjerice uporaba *lažnih prijatelja* u pogrešnim kontekstima. Lažni prijatelji definiraju se kao parovi internacionalizama u obama jezicima ili posuđenice iz jednog jezika u kojima je oblik riječi

⁶⁵ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 11-12)

⁶⁶ U hrvatskome neki autori razlikuju pogrešku od odstupanja. Odstupanja su otkloni od norme jezika koji se uči. Popratna su pojava učenja i obilježje svakoga učeničkoga međujezika. Postoje i druge podjele odstupanja, primjerice podjela na pogreške (engl. *errors*) i propuste (engl. *mistakes*). *Pogreške* su odstupanja koja nastaju zbog učenikova nepoznavanja pravila ciljnoga jezika, a *propusti* odstupanja koja odražavaju učenikovu nemogućnost da rabi ono što zna iz ciljnoga jezika. Opis razlike između pogreške i odstupanja prema Gulešić-Machata i Udier. *Izvorna odstupanja u inojezičnome hrvatskome*. <http://hrcak.srce.hr/31986> pregled: 24. travnja 2017.

⁶⁷ (usp. Ellis 1999:9)

⁶⁸ (usp. Medved Krajnović 2010:23)

veoma sličan, a značenje djelomično ili potpuno različito.⁶⁹ Tu je riječ o nesvjesnim pogreškama. Osim toga međujezične pogreške uzrokuje i prijevod pa se kod učenika hrvatskog jezika kojima je prvi jezik engleski mogu čuti infinitivi poput *suicidirati se*. Takve pogreške učenici rade svjesno jer ne znaju kako glasi riječ u ciljnome jeziku, stoga se oslanjaju na prvi jezik.

Osim međujezičnih pogrešaka postoje i unutarjezične pogreške koje Marta Medved Krajnović definira kao „rezultat učeničke obrade na određenome stupnju ovladavanja jezikom te strategija kojima se učenik pritom koristi.”⁷⁰ Unutarjezične pogreške uključuju pogreške uopćavanja ili pojednostavljivanja. Uzrok i jednih i drugih krije se u nepotpunoj usvojenosti pojedinih oblika gramatičkoga sustava nekoga jezika⁷¹ ili složenosti jezika zbog koje učenici strukturama ovladavaju u etapama. Kao prototipian primjer pogreške uopćavanja može se navesti uporaba određenih gramatičkih elemenata i u kontekstima u kojima nisu primjenjivi, a to bi u hrvatskome bila uporaba nastavaka za dugu množinu i u imenica koje dugu množinu nemaju – *konjevi*. Kao primjer pogreške pojednostavljivanja može se navesti uporaba infinitiva glagola i u kontekstima u kojima bi glagol trebao biti u nekom od svojih neinfinitivnih oblika – *Ja ići u dućan*.⁷²

Pored navedenih pogrešaka mogu se izdvojiti i pogreške uzrokovane poučavanjem te slučajne pogreške ili omaške koje uzrokuju nejezični čimbenici kao što su umor, stres, brzina komunikacije i slično.⁷³ Ove pogreške učenik može nadgledati i samostalno ispravljati (primjerice pri pisanju sastavaka ili sporoga govora).⁷⁴ Slučajne pogreške ne smatraju se pravim pokazateljima procesa ovladavanja zbog učenikove sposobnosti samoispravljanja, ali čak i one mogu govoriti o stupnju ovladanosti određenim jezičnim sustavom.⁷⁵ Osim toga dio unutarjezičnih pogrešaka zajednički je svim učenicima određenoga jezika bez obzira na jezičnu pozadinu, a neke od tih pogrešaka, često zvane odstupanjima od ciljnoga jezika, čine i djeca koja ciljni jezik usvajaju kao prvi jezik.⁷⁶ Sva istraživanja u konačnici su pokrenula novi val istraživanja – istraživanja međujezika.

⁶⁹ Više o lažnim prijateljima u potpoglavlju 5.3.

⁷⁰ (Medved Krajnović, *ibid.*)

⁷¹ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁷² (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁷³ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁷⁴ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁷⁵ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁷⁶ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

4.3. Međujezik

Naziv *međujezik* pripisuje se Larryju Selinkeru, a njime se određuje jezik koji se sustavno oblikuje i razvija kako korisnik napreduje u svome ovladavanju stranim jezikom.⁷⁷ Međujezik je proizvod učenika stranoga jezika.⁷⁸ Iako pojedinac posjeduje urođena ili iskustvom stečena jezična znanja usvajanja prvoga i možda još nekoga stranoga jezika, kao početna točka međujezika može se smatrati potpuno nepoznavanje ciljnoga jezika, dok bi krajnja točka bilo poznavanje ciljnoga jezika ili na razini izvornoga govornika ili na razini koja je pojedincu dovoljna za ispunjenje njegovih komunikacijskih potreba.⁷⁹ Takva odluka, svjesna ili nesvjesna, smatra se jednim od uzroka *okamenjivanja* ili *fosilizacije* učenikova međujezika, odnosno pojedinih njegovih dijelova.⁸⁰

Sam međujezik posjeduje karakteristike prethodno usvojenih jezika, karakteristike stranoga jezika i neke opće karakteristike koje se javljaju u (skoro) svim međujezicima.⁸¹ Tri su njegove glavne odlike: promjenjivost, sustavnost i dinamičnost.⁸² Izvori promjenjivosti nisu lako prepoznatljivi, ali promjenjivost bi moglo uzrokovati djelovanje jezičnih sustava koje pojedinac posjeduje, neka druga učenikova obilježja ili kontekst ovladavanja jezikom.⁸³ Pod sustavnošću se podrazumijeva da je korisnikov međujezik pokazatelj korisnikova unutarnjega gramatičkoga sustava.⁸⁴ Međutim ti sustavi nisu stabilni, oni se gotovo stalno mijenjaju pa se za međujezik može reći da je i dinamičan. Te su promjene obilježene skokovitim prijelazima iz jednoga sustava u drugi.⁸⁵ Ako se međujezični sustav usporedi sa sustavom ciljnoga jezika, uviđa se da je taj sustav reduciran jer se rabe jednostavniji gramatički oblici. Primjerice u međujeziku u učenju hrvatskoga kao stranoga jezika učenici koriste jednostavna, ne složena glagolska vremena. Osim toga uviđa se da se međujezik rabi za manje komunikacijskih potreba nego prvi jezik.⁸⁶ Međujezik je pojava koja ukazuje na

⁷⁷ (usp. Medved Krajnović 2010: 24)

⁷⁸ (usp. Jelaska i suradnici, *ibid.*)

⁷⁹ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁸⁰ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁸¹ (usp. Lightbown i Spada, *ibid.*)

⁸² (usp. Medved Krajnović 2010: 25)

⁸³ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁸⁴ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁸⁵ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁸⁶ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

jezični napredak pa se na njega može gledati kao na lingvistički potencijal jer se zahvaljujući međujeziku otkriva puno o razvojnim fazama učenikova znanja.⁸⁷

4.4. Prijenos i prenosivost

Pomak s pojma prijenosa na pojam prenosivosti obilježio je povijest istraživanja jezičnoga prijenosa jer se pored interesa za jezični prienos pojavio interes i za ono što može biti preneseno. Kellerman govori o dvama ograničenjima koji upravljaju pojavom jezičnoga prijenosa: psihotipologija i prenosivost.⁸⁸ Pojava jezičnoga prijenosa onda kada učenik stranoga jezika prvi i strani jezik smatra sličnima temeljna je postavka ograničenja psihotipologije, dok se za ograničenje prenosivosti veže činjenica da se određene strukture prvoga jezika koje učenik stranoga jezika doživljava karakterističnima za prvi jezik neće lako prenijeti.⁸⁹ Osim toga postoje i drugi čimbenici koji utječu na prienos i prenosivost, a neki od njih su: osobnost, dob, jezična osviještenost, društveni kontekst.

Jarvis i Pavlenko spominju i čimbenike koji utječu na učenje jezika i oblikovanje iskaza u jeziku. Među njima se ističu lingvistički i psiholingvistički čimbenici koji, između ostalog, uključuju i jezičnu sličnost kojom se definira razina sličnosti između prvoga i ciljnoga jezika.⁹⁰ Iako se jezični prienos javlja između jezika koji su različiti, brojne su studije pokazale da je stupanj prijenosa najviši u područjima jezične uporabe u kojima učenik prvi i ciljni jezik doživljava sličnima.⁹¹ To se primjerice vidi u lažnih prijatelja *billion* i *bilijun* koje izvorni govornik engleskoga jezika koji uči hrvatski kao strani jezik doživljava sličnima pa u prijevodu dolazi do prijenosa iz prvoga jezika u strani jezik. Međutim pojam sličnosti ne može se jednoznačno shvatiti jer valja razlikovati objektivnu i subjektivnu sličnost. Objektivna sličnost odnosi se na stvarni stupanj podudarnosti dvaju jezika. Primjer objektivne sličnosti jesu neodređeni članovi u talijanskome i španjolskome (*un* za muški rod i *una* za ženski rod), dok subjektivna sličnost ovisi isključivo o učeniku stranoga jezika i njegovom poimanju stupnja podudarnosti.⁹² U velikom broju slučajeva učenikovo doživljavanje stupnja

⁸⁷ (usp. Medved Krajnović, *ibid.*)

⁸⁸ (u: Jarvis i Pavlenko 2008: 174)

⁸⁹ (u: Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁹⁰ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 176)

⁹¹ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁹² (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

sličnosti razlikuje se od onog zbiljskog, stoga neki autori odbacuju subjektivnu sličnost kao jedan od mogućih pretkazivača jezičnoga prijenosa.⁹³

Iako nije bilo lako ustanoviti koji tip sličnosti više utječe na pojavu jezičnoga prijenosa, znanstvenici su dokazali kako se jezični prijenos javlja upravo zahvaljujući subjektivnoj sličnosti jer pri ovladavanju stranim jezikom uspostavljamo veze između onoga što je već pohranjeno u umu i onoga što učimo.⁹⁴ S druge strane jezične razlike mogu dovesti do izbjegavanja struktura stranoga jezika ako ih učenici smatraju teškima jer se previše razlikuju u odnosu na strukture u prvome jeziku.⁹⁵ Iako ne izazivaju jezični prijenos, objektivne sličnosti (i razlike) često određuju je li jezični prijenos koji se javlja pozitivan ili negativan.⁹⁶

Dvije su osnovne vrste subjektivne sličnosti: opažena (engl. *perceived*) i pretpostavljena (engl. *assumed*).⁹⁷ Opažena subjektivna sličnost odnosi se na učenikovu svjesnu ili nesvjesnu procjenu da su forma, struktura, značenje, funkcija ili uzorak stranoga jezika slični onima u prvome jeziku.⁹⁸ S druge strane, pretpostavljena subjektivna sličnost odnosi se na svjesnu ili nesvjesnu pretpostavku da forma, struktura, značenje, funkcija ili uzorak prvoga jezika imaju svoj ekvivalent u stranome jeziku neovisno o tome postoje li oni i je li ih učenik susreo u stranome jeziku.⁹⁹ Valja istaknuti kako česta pojava opaženih sličnosti u jezicima može dovesti učenika do krive pretpostavke da su dva jezika poprilično slična pa on može stvarati sličnosti koje između dvaju jezika uopće ne postoje, a to konačno dovodi do pogrešaka (najbolji su primjer lažni prijatelji).

4.5. Čimbenici koji utječu na jezični prijenos

Ringbom navodi nekoliko čimbenika koji utječu na ovladavanje jezikom i stupanj jezičnoga prijenosa:

⁹³ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008:177-178)

⁹⁴ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008:179)

⁹⁵ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁹⁶ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁹⁷ Vrste subjektivne sličnosti slobodno su prevedene s engleskoga jezika.

⁹⁸ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

⁹⁹ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

1. Stupanj učenja. Prvi jezik vrlo je važan u ranim fazama učenja, ali što su učenici napredniji, to se sve manje oslanjaju na prvi jezik.
2. Individualne karakteristike učenika. Stupanj jezičnoga prijenosa ovisi o učenikovo sposobnosti izvođenja značenja i o utjecaju formalnih sličnosti među jezicima.
3. Individualni stilovi učenja. Kad je riječ o jezičnome prijenosu, Ringbom ne isključuje važnost stilova učenja svakog učenika. Drugim riječima, neki učenici pokazuju više interesa za jezična pitanja pa se zbog toga koriste različitim metodama koje ovise o kreativnosti i maštovitosti učenika, zato prijenosa ima više.
4. Učenikovo poznavanje drugih jezika. Osim prvoga jezika na ovladavanje stranim jezikom utječe i poznavanje drugih jezika.
5. Dob učenika i način učenja. Vlada mišljenje da se odrasli više oslanjaju na prvi jezik u odnosu na djecu.
6. Tip iskaza. Izazvani iskazi izazivaju veći stupanj prijenosa u odnosu na spontani govor. Utjecaj jezičnoga prijenosa najjasnije se vidi u prijevodnim zadacima.
7. Razina jezične analize. Tip prijenosa ovisi o analiziranim jezičnim razinama.¹⁰⁰

Iako se ne može sa sigurnošću tvrditi u kolikoj su mjeri navedene varijable utjecale na stupanj jezičnoga prijenosa u provedenome istraživanju, njihov se utjecaj ne može zanemariti pa se iz tog razloga one u ovome radu i navode.

4.6. Tipovi jezičnoga prijenosa

Osim opće podjele na pozitivni i negativni prijenos postoji još i podjela na fonološki prijenos, morfološki prijenos, sintaktički prijenos, leksički prijenos i mnoge druge.¹⁰¹ Fonološki prijenos odnosi se na sve one utjecaje koje pojedinčevo poznavanje glasovnog sustava jednoga jezika ima prilikom uporabe i proizvodnje glasova u drugome jeziku.¹⁰² Riječ je o terminu kojim se objedinjuju glasovi koje pojedinac proizvodi (fonetika) i načini na koje te iste glasove kategorizira, organizira te strukturira (fonologija).¹⁰³ Primjer fonološkoga prijenosa bila bi poteškoća na koju engleski učenici hrvatskoga jezika nailaze prilikom izgovora glasa / r / u hrvatskoj riječi *trava*.

¹⁰⁰ (usp. Ringbom 1987: 63-64)

¹⁰¹ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 19)

¹⁰² (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 62)

¹⁰³ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

Jezični prijenos odavno je priznat u fonologiji i leksiku, ali isto se ne može tvrditi i za morfologiju.¹⁰⁴ Dugo se vremena morfološkom prijenosu pristupalo sa skepticizmom zbog vrlo uskog shvaćanja načina na koje se učinci prijenosa mogu ostvarivati.¹⁰⁵ Morfološki prijenos obuhvaća prijenos morfema, prijedloga kao vrste riječi, padežnih nastavaka i slično. Što su dva jezika leksički i morfološki sličnija, to je morfološki prijenos češći.¹⁰⁶ Primjerice izvorni govornici hrvatskoga jezika koji uče španjolski kao drugi jezik i talijanski kao treći jezik prenose fleksiju iz španjolskoga u talijanski (oblikuju kolokaciju *personas mafiosas* umjesto *persone mafiose*).¹⁰⁷

Sintaksa se, poput morfologije, smatrala imunom na učinke prijenosa. Međutim brojne studije dokazale su da to nije točno.¹⁰⁸ Sintaktički prijenos često uključuje prijenos glagolske rekcije, a s tim u vezi i prijenosna odstupanja u padežima. Primjerice u hrvatskome glagol *ponositi se* regira besprijedložni instrumental (*Ponosim se tobom.*). Zbog prijenosa iz engleskoga (*I am proud of you.*) može doći do odstupanja u dopuni glagolu pa umjesto u instrumentalu ona može biti u genitivu s prijedlogom *od* (*Ponosim se od tebe.*) Često se pojavljuju i odstupanja u osnovnome redu riječi u rečenici, ali i sva ona ograničenja koja se odnose na dobro strukturirane rečenice.¹⁰⁹ Engleski jezik ima strogo uređen redosljed riječi u rečenici, dok je u hrvatskome jeziku taj redosljed znatno fleksibilniji. Iz tog razloga učenici hrvatskoga jezika kojima je engleski prvi jezik rečenice koje su na hrvatskome gramatički ispravne teško prihvaćaju zbog sintaktičkih ograničenja prvoga jezika.

Leksički prijenos utjecaj je pojedinčeva poznavanja rječnika jednoga jezika na njegovu uporabu riječi u drugome jeziku.¹¹⁰ Da bi se mogao pojmiti opseg leksičkog prijenosa, potrebno je shvatiti što znači znati pojam. Jarvis i Pavlenko u svojoj knjizi donose Ringbomov opis dimenzija koje pridonose poznavanju pojma:

1. dostupnost – sposobnost dozivanja riječi u umnome rječniku
2. morfonologija – znati kako se riječ izgovara i piše u različitim oblicima

¹⁰⁴ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 92)

¹⁰⁵ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

¹⁰⁶ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 96)

¹⁰⁷ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

¹⁰⁸ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

¹⁰⁹ (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

¹¹⁰ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 72)

3. sintaksa – poznavanje gramatičke vrste riječi (imenica, glagola i drugih) i sintaktičkih ograničenja riječi
4. semantika – poznavanje značenja riječi
5. kolokacije – poznavanje svih kombinacija u kojima se riječ može pojaviti
6. povezivanje – poznavanje veza jedne riječi s drugima¹¹¹

Pored navedenih dimenzija, poznavanje riječi uključuje i svijest o tome koliko se često ona u jeziku javlja, koliko je formalna te u kojim se registrima koristi.¹¹²

¹¹¹ (usp. Jarvis i Pavlenko 2008: 73)

¹¹² (usp. Jarvis i Pavlenko, *ibid.*)

5. Ustaljene leksičke strukture

U ovome se poglavlju govori o *leksičkim jedinicama*.¹¹³ Vokabular nekoga jezika ne sastoji se samo od jednostavnih leksičkih jedinica nego i od onih složenih. U složene leksičke jedinice, između ostalog, ubrajaju se kolokacije i frazemi. Izvornim govornicima složene leksičke jedinice ne predstavljaju problem i oni ih uglavnom prepoznaju te prikladno upotrebljavaju. Međutim neizvornim govornicima one nisu prirodne, stoga ih trebaju pomno učiti. U tekstu koji slijedi definirat će se kolokacije, frazemi te lažni prijatelji jer su te strukture, zbog svoje zanimljivosti i važnosti, upotrijebljene u istraživanju.

5.1. Kolokacije

Iako postoje brojne definicije kolokacija, u ovome se radu iznosi ona Marine Bergovec koja kolokacije opisuje kao „slučaj supojavljivanja punoznačnih riječi.”¹¹⁴ U hrvatskome jeziku kolokacije mogu biti jednočlane i višečlane, a sastavljene su od glagola, imenica, pridjeva te priloga.¹¹⁵ Kolokacije mogu dolaziti u sljedećim kombinacijama:

- 1) pridjev + imenica (*ljetni praznici; božićno vrijeme; svježe meso; sportski auto*)
- 2) glagol + imenica (*imati dostojanstvo; voditi domaćinstvo; snijeti jaje*)
- 3) prilog + glagol (*dobro procijeniti; brzo djelovati; odlučno krenuti*)
- 4) višečlane kolokacije (*učiniti dobro djelo; donijeti pravednu odluku; imati jasan stav*)¹¹⁶

5.2. Frazemi

Riječi se u jeziku povezuju s drugima i na taj način stvaraju sveze riječi.¹¹⁷ Riječi koje tvore sveze međusobno se povezuju različitim oblicima gramatičkog slaganja: mogu se slagati u nekoj od gramatičkih kategorija (u rodu, broju, padežu ili licu) ili pak jedna sastavnica (glavna riječ u svezi) može zahtijevati određeni oblik druge sastavnice (ovisne riječi u svezi),

¹¹³ Leksičke jedinice temelje se na značenjskoj povezanosti sastavnica pri čemu pojedinačne sastavnice mogu zadržati svoje značenje, a može doći i do pomaka u značenju, odnosno desemantizacije.

¹¹⁴ (Bergovec, Marina. *Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski*.

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32528 pregled: 3. listopada 2016.)

¹¹⁵ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹¹⁶ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹¹⁷ (usp. Menac 2007:9)

a slaganje može i izostati.¹¹⁸ Prema značenju sveze dijelimo na slobodne i frazeološke.¹¹⁹ U slobodnim svezama svaka sastavnica zadržava svoje značenje pa ukupno značenje sveze proizlazi iz zbroja značenja njezinih sastavnica.¹²⁰ Primjer slobodne sveze riječi jest *čitati knjigu*, pri čemu svaka sastavnica zadržava svoje značenje i govornik onda može odlučiti hoće li *čitati pismo, pisati knjigu, čitati novine*.¹²¹ Za razliku od slobodnih sveza u frazeološkim svezama pojedine ili sve sastavnice gube svoje značenje pa značenje sveze ne možemo tumačiti kao zbroj značenja njezinih sastavnica jer dolazi do pomaka u značenju, odnosno desemantizacije. Frazeološke sveze rabe se kao cjelovite jedinice koje su govorniku unaprijed poznate, odnosno zadane.¹²² Frazeološka sveza zove se još i frazemom, a frazem je osnovna jedinica frazeološkoga sustava.¹²³ Struktura frazema veoma je čvrsta, oni se reproduciraju u unaprijed zadanom, određenom obliku pa se zbog te čvrste strukture frazemi obično ne smatraju riječima sa samostalnim značenjem.¹²⁴ Primjer frazeološke sveze jest *sve u šesnaest*. Govornik ovu frazeološku svezu ne sastavlja sam, dobiva je u gotovom obliku. Primjerice kada bi govornik umjesto broja *šesnaest* upotrijebio broj *petnaest*, umjesto zamjenice *sve* zamjenicu *ništa* ili umjesto prijedloga *u* prijedlog *na*, frazeološka sveza izgubila bi svoje značenje.¹²⁵ Primjer *desna ruka* može biti i slobodna i frazeološka sveza riječi. Kada je slobodna sveza, govornik može birati riječi koje želi i reći *mala ruka, lijeva noga, desna noga*, ali je za komunikacijsku situaciju u kojoj se nalazi odabrao svezu *desna ruka*. Takva se sveza može upotrijebiti u rečenici *Slomio je desnu ruku*.¹²⁶ Međutim kad je riječ o frazeološkoj svezi, značenje se u potpunosti mijenja. Pridjev *desna* ne označava položaj u prostoru, a imenica *ruka* ne označava dio tijela. Sveza ima novo značenje, a ono je *vjerni pomoćnik*. Ta je sveza u gotovom obliku i može se upotrijebiti u rečenici *On je očeva desna ruka*.¹²⁷

¹¹⁸ (usp. Menac, *ibid.*)

¹¹⁹ (usp. Menac, *ibid.*)

¹²⁰ (usp. Menac, *ibid.*)

¹²¹ (usp. Menac 2007:10)

¹²² (usp. Menac, *ibid.*)

¹²³ (usp. Menac 2007:11)

¹²⁴ (usp. Menac, *ibid.*)

¹²⁵ (usp. Menac, *ibid.*)

¹²⁶ (usp. Menac 2007:12)

¹²⁷ (usp. Menac, *ibid.*)

Kad se govori o podrijetlu frazema, u prvome se redu misli na jezik u kojemu se frazem pojavio, stoga se mogu izdvojiti nacionalni frazemi (*pakrački dekret; proći (provesti se) kao Janko na Kosovu*).¹²⁸ Posuđeni frazemi nastali su u drugome jeziku, ali su nimalo ili sasvim prilagođeni jeziku koji ih je posudio (*staviti (ubaciti) komu bubu (buhu) u uho; nicati (rasti) kao gljive poslije kiše; korak po korak*).¹²⁹ Podrijetlo frazema uključuje i izvore iz kojih su preuzeti pa su tako neki frazemi nastali na bazi citata iz književnih i drugih djela (*boriti se s vjetrenjačama; posljednji Mohikanac; jabuka razdora; Sizifov posao*).¹³⁰ Osim književnosti izvore brojnih frazema nalazimo i u različitim znanostima (*biti na istoj (jednakoj) valnoj dužini; lančana reakcija*), pojedinim područjima kao što su lov (*namjestiti/namještati (postaviti/postavljati) klopku*), ribolov (*progutati mamac*) ili kulinarstvo (*zakuhati (skuhati) kašu (poparu, čorbu) komu*) te u sportu i igrama (*niski udarac; šah-mat pozicija; biti na potezu; staviti (baciti) karte na stol*).¹³¹

Još jedan zanimljiv aspekt frazema tiče se njegova oblika. U predgovoru *Hrvatskoga frazeološkog rječnika* autori ističu da se frazemi pojavljuju u različitim strukturnim oblicima. Sastavnice nekih od njih u nezavisnoj su svezi (*milom ili silom; žariti i paliti*), dok su sastavnice drugih u međusobno neravnopravnom, zavisnom odnosu. Unutar njih frazemi se dijele na: fonetsku riječ, svezu riječi ili rečenicu.¹³² Fonetska je riječ sveza jedne autosemantičke i jedne sinsemantičke riječi ili dviju sinsemantičkih riječi koje skupa tvore naglasnu cjelinu (*ni govora; iz fore; ni u ludilu*).¹³³ Sveza riječi ima barem dvije autosemantičke riječi (*as iz rukava; lud sto gradi*).¹³⁴ Dio frazema ima strukturu rečenice (*krenulo je (pošlo je) nizbrdo; raste (povećava se) apetit; trla baba lan da joj prođe dan*).¹³⁵ Osim toga, frazemi mogu biti izraženi i polusloženicom (*zbrda-zdola*).¹³⁶

Kad je riječ o obilježjima frazema, u ovome će se radu istaknuti ona obilježja koja u knjizi *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* navodi autorica Željka Fink-Arsovski:

¹²⁸ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin: 2014)

¹²⁹ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³⁰ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³¹ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³² (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³³ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³⁴ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³⁵ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

¹³⁶ (usp. Menac, Fink-Arsovski i Venturin, ibid.)

- 1) Frazem se sastoji od *najmanje dviju sastavnica* (od dviju autosemantičkih ili od kombinacije autosemantičke i sinsemantičke) koje karakterizira *cjelovitost* i *čvrsta struktura*.
- 2) Frazem se ne stvara u govornome procesu, nego se kao već zapamćena, usvojena ili naučena (ako se radi o stranome jeziku) cjelina uključuje u diskurs, stoga se može govoriti o njegovoj *ustaljenosti*.
- 3) Frazem postaje dio rečeničnoga ustrojstva vršeći sintaktičku funkciju u rečenici ili se upotrebljava kao zasebna rečenica (cjelina).
- 4) Za većinu je frazema nastalih na bazi slobodnih sveza riječi karakteristična *slikovitost* koja se odražava u dubinskoj strukturi frazema, u tzv. *semantičkom talogu*. Ta je osobina direktno vezana za *desemantizaciju* svih ili dijela frazeoloških sastavnica u frazemu.
- 5) Frazemima je često svojstvena snažna *ekspresivnost* i *konotativno značenje* (najčešće negativno).¹³⁷

Dosad spomenute osobine tiču se *frazelogije u užem smislu*. Međutim postoji i dio ustaljenih izraza za koje nije karakteristična potpuna desemantizacija, slikovitost, ekspresivnost i konotativno značenje. Takvi su izrazi dio frazeologije u širem smislu. Za njih je karakteristična ustaljenost, čvrsta struktura i cjelovitost, a najčešće se susreću u terminologiji i u pojmovima iz različitih područja (*poljski miš; jaje na oko; Veliki petak*).¹³⁸

5.3. Lažni prijatelji

Lažni prijatelji „parovi su leksema iz dvaju jezika, oblikom jednaki ili slični, a značenjski različiti.”¹³⁹ U knjizi *Lažni prijatelji* autor Kristian Lewis navodi i da „razlika u značenju prouzrokuje nesporazume i pogreške pri prevođenju ili usmenoj komunikaciji jer se pretpostavlja da izrazna jednakost/sličnost između leksičkih jedinica polaznoga i ciljnoga jezika podrazumijeva i sadržajnu jednakost/sličnost. Pritom dolazi do refleksnoga prepoznavanja i pogrešnoga zaključivanja o značenju leksema na osnovi iskustva polaznoga jezika pojedinoga sudionika komunikacijskoga čina.”¹⁴⁰ Dosad su se pojavile brojne tipologije

¹³⁷ (usp. Fink-Arsovski, 2002: 6-7)

¹³⁸ (usp. Fink-Arsovski, *ibid.*)

¹³⁹ (Lewis 2016:1)

¹⁴⁰ (Lewis, *ibid.*)

lažnih prijatelja, a u ovome će se radu prikazati jedna od njih. U svojoj knjizi Kristian Lewis analizira hrvatske i ruske lažne prijatelje i donosi podjelu koja se može primijeniti i na engleske i hrvatske parove lažnih prijatelja:

- 1) Potpuni lažni prijatelji parovi su leksema koji su izrazno jednaki ili slični, a značenjski posve različiti (*diverzija* ‘sabotaža’ i *diversion* ‘skretanje; razonoda; lažni manevar; engl. *billion* ‘milijarda’ – hrv. *bilijun*)¹⁴¹
- 2) Djelomični lažni prijatelji parovi su leksema koji su izrazno jednaki ili slični, a značenjski nisu posve različiti (hrv. *kemičar* – engl. *chemist*, pri čemu engleski leksem sadržava dodatno značenje ‘ljekarnik, farmaceut, apotekar’)¹⁴²

¹⁴¹ (usp. Lewis 2016:156)

¹⁴² (usp. Lewis 2016:173)

6. Istraživanje

6.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati jezični prijenos iz prvoga jezika pri razumijevanju i uporabi ustaljenih leksičkih struktura (kolokacija, lažnih prijatelja i frazema) u hrvatskome kao stranome jeziku na prijelaznome (B1) stupnju prema ZEROJ-u. U skladu s ciljem i odabranim strukturama postavljene su dvije hipoteze:

- 1. hipoteza:** Jezični prijenos bit će najviše izražen u zadatku s prijevodom. U prijevodu će se ispitanici oslanjati na svoj prvi jezik (premda znaju i druge jezike) jer su upute zadane na engleskome iako, naravno, to nije jedina varijabla koja će utjecati na prijevod.
- 2. hipoteza:** U zadatku višestrukoga izbora jezični prijenos neće biti toliko izražen s obzirom na to da su za svaku strukturu ponuđena tri odgovora o kojima ispitanici mogu razmisliti i konačno eliminacijom doći do točnog rješenja.

6.2. Uzorak

Zajednički europski referentni okvir za jezike (ZEROJ) izradilo je Vijeće Europe 2001. godine. ZEROJ predstavlja temelj za izradu nastavnih planova za jezike, programskih smjernica, ispita i udžbenika u cijeloj Europi. On iscrpno objašnjava što osobe koje uče jezik moraju naučiti te koja znanja i vještine moraju razviti kako bi mogle određeni jezik koristiti za komuniciranje.

Prema ZEROJ-u¹⁴³, polaznici na prijelaznome (B1) stupnju samostalni su korisnici koji mogu razumjeti misli jasnoga standardnog razgovora o poznatim temama s kojima se mogu susresti na poslu, u školi ili u slobodno vrijeme. Osim toga mogu se snalaziti u većini situacija na području na kojemu se ciljnim jezikom govori. Mogu proizvesti jednostavan vezani tekst o poznatoj temi ili temi koja ih zanima i opisati događaje, svoje snove, nade i težnje te ukratko obrazložiti svoja mišljenja i stavove. Nadalje kad je riječ o upotrebi i opsegu vokabulara, polaznici na prijelaznome stupnju raspolažu dovoljnim opsegom vokabulara da se mogu izraziti, uz povremeno opisivanje značenja, o većini tema koje se odnose na njihov svakodnevni život, kao što su primjerice: obitelj, hobiji i interesi, posao, putovanja i aktualni

¹⁴³ Opis korisnika prema *Zajednički europski referentni okvir za jezike* (2005). Vijeće Europe (ur. hrvatskog izdanja Vlasta Čeliković). Zagreb: Školska knjiga. Prev. Valnea Bressan i Martina Horvat.

dogadaji. Osim toga pokazuju da dobro vladaju osnovnim vokabularom, no još se pojavljuju veće pogreške kad izražavaju složenije misli ili su izloženi nepoznatim temama i situacijama.

Istraživanje je provedeno na *Croaticumu* – Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik krajem siječnja 2017. godine, a u njemu su dobrovoljno i anonimno sudjelovala četiri ispitanika. Grupa ispitanika bila je heterogena: sudjelovala su tri polaznika i jedna polaznica (Tablica 1) iz različitih anglofonih zemalja (Tablica 2) u dobi od 18 godina do 41 godine. Svima je prvi jezik engleski, a hrvatski jezik uče na prijelaznome (B1) stupnju. Obuhvaćeni su ispitanici isključivo na prijelaznome stupnju uz pretpostavku da se na početnim stupnjevima polaznici čvršće drže naučenih struktura, dok su oni na razini samostalnih korisnika puno skloniji eksperimentirati s jezikom.

Tablica 1. Raspodjela ispitanika prema spolu

STUPANJ	SPOL		UKUPNO
	M	Ž	
B1	3	1	4

Tablica 2. Raspodjela ispitanika prema zemlji iz koje dolaze

ZEMLJA IZ KOJE ISPITANICI DOLAZE	BROJ ISPITANIKA
AUSTRALIJA	1
KANADA	1
SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE	2
UKUPNO	4

6.3. Postupak

Prije samog istraživanja ispitanici su ispunili kratki upitnik u kojemu su naveli osnovne podatke o sebi – dob, prvi jezik i druge jezike koje govore. Osim toga morali su ocijeniti vlastito poznavanje hrvatskoga jezika na skali Likertova tipa od pet stupnjeva, pritom 1 znači nedovoljno, a 5 odlično. Također ocjenom od 1 do 5 morali su navesti u kolikoj su mjeri izloženi hrvatskome jeziku te opisati u kojim ga situacijama, osim na *Croaticumu*, koriste – kod kuće, s prijateljima ili negdje drugdje. Na kraju upitnika morali su zaokružiti kojim su se udžbenicima hrvatskoga kao stranoga jezika u dosadašnjem obrazovanju služili, pritom su im ponuđeni udžbenici *Hrvatski za početnike 1*, *Razgovarajte s nama (A2-B1)* i *Razgovarajte s nama (B1-B2)*.

Instrument je sastavljen od dvaju dijelova, odnosno dvaju zadataka. Ispitanicima su dani materijali s uputama na engleskome jeziku. Zadaci su tematski podijeljeni, a teme su odabrane u skladu s lekcijama koje se obrađuju na redovnoj nastavi na *Croaticumu*.

Prvi zadatak pripada otvorenome tipu zadataka. U njemu se od ispitanika očekivao prijevod teksta, točnije dijaloga, s engleskoga jezika na hrvatski jezik. U tom su zadatku ispitanici posebnu pozornost morali posvetiti podebljanim strukturama. Tema teksta bila je vezana za kupovinu, novac i životni standard. U njemu su ispitanici morali napisati točne hrvatske ekvivalente za ukupno 12 engleskih struktura. Uporaba rječnika, interneta, mobitela ili bilo kojih drugih sredstava nije bila dozvoljena jer bi ona narušila rezultate istraživanja.

Tablica 3. Popis struktura upotrijebljenih u prvome zadatku

STRUKTURE	
ENGLESKI	HRVATSKI
<i>be in the black</i>	<i>biti u plusu</i>
<i>be in the red</i>	<i>biti u minusu</i>
<i>make a decision</i>	<i>donijeti odluku</i>
<i>red wine</i>	<i>crno vino</i>
<i>save money for a rainy day</i>	<i>čuvati/štedjeti novac za crne dane</i>
<i>small fortune</i>	<i>malo bogatstvo</i>
<i>be down and out</i>	<i>biti bez krova nad glavom</i>
<i>billion</i>	<i>milijarda</i>
<i>cost an arm and leg</i>	<i>koštati (stajati) kao sv. Petra kajgana što; biti skupo</i>
<i>have it both ways</i>	<i>imati i ovce i novce</i>
<i>hold your horses</i>	<i>ne trči pred rudo</i>
<i>not have two nickels/pennies to rub together</i>	<i>nemati ni prebijene pare; nemati ni lipe/kune</i>

U drugome zadatku, ovoga puta zadatku višestrukoga izbora, ispitanicima je dano 12 izoliranih struktura vezanih za životinje, hranu i piće. Ponuđeni su im a, b i c odgovori među kojima su morali odabrati onaj koji smatraju točnim. Svaka je struktura pored točnog

odgovora imala i dva ometača, od kojih je jedan bio doslovni prijevod s engleskoga jezika, a drugi je bio kombinacija točnog i netočnog odgovora, odnosno lažni prijevod. Točan odgovor i ometači nasumično su poredani. Nakon što su zaokružili jedan od odgovora, ispitanici su, ili na engleskome ili na hrvatskome, morali ukratko objasniti zašto baš njega smatraju točnim.

Tablica 4. Popis struktura upotrijebljenih u drugome zadatku

STRUKTURE		
ENGLESKI	HRVATSKI	OMETAČI
<i>blood type</i>	<i>krvna grupa</i>	<i>krvna skupina, krvni tip</i>
<i>heart attack</i>	<i>srčani udar</i>	<i>srčani napad, srčani prepad</i>
<i>new wine</i>	<i>mlado vino</i>	<i>novo vino, svježe vino</i>
<i>night owl</i>	<i>noćna ptica</i>	<i>noćna sova, večernja ptica</i>
<i>practical joke</i>	<i>neslana šala</i>	<i>praktična šala, praktični vic</i>
<i>tough cookie</i>	<i>tvrd orah</i>	<i>tvrd keks, tvrd kolačić</i>
<i>a leopard never changes its spots</i>	<i>vuk dlaku mijenja, ali ćud nikada</i>	<i>leopard se ne mijenja, leopard nikad ne mijenja svoje pjege</i>
<i>birds of a feather flock together</i>	<i>svaka ptica svome jatu leti</i>	<i>ptice istoga pera lete skupa, ptice istoga pera svome jatu lete</i>
<i>he wouldn't hurt a fly</i>	<i>ne bi ni mrava zgazio</i>	<i>ne bi audio ni muhi, ne bi ni mravu audio</i>
<i>kill two birds with one stone</i>	<i>ubiti dvije muhe jednim udarcem</i>	<i>ubiti dvije ptice jednim kamenom, ubiti dvije ptice jednim udarcem</i>
<i>let sleeping dogs lie</i>	<i>ne diraj lava dok spava</i>	<i>pusti pse da leže, pusti pse da spavaju</i>

<i>make a mountain out of a molehill</i>	<i>praviti od muhe slona</i>	<i>praviti planinu od krtačnjaka, praviti od brda planinu</i>
--	------------------------------	---

S obzirom na to da su ispitanici trebali prevesti tekst te objasniti odabir odgovora u drugome zadatku, prosječno vrijeme potrebno za rješavanje bilo je 45 minuta.

6.4. Rezultati

Budući da je u istraživanju sudjelovao mali broj ispitanika, potvrđivanje hipoteza brojkom ne bi bilo dovoljno pa su dobiveni rezultati obrađeni i kvantitativno i kvalitativno. Drugim riječima, pored preciznoga navođenja broja ispitanika tekst koji slijedi uključivat će i deskriptivnu analizu upotrijebljenih struktura. Kako razumijevanje obrade rezultata ne bi izostalo, njihov opis donosi se neposredno nakon same analize.

Produktivno znanje ispitanika ispitano je zadatkom u kojemu su morali prevesti tekst, odnosno dijalog. S obzirom na to da je riječ o B1 razini zadatak s prijevodom odabran je pod pretpostavkom da ispitanici posjeduju dovoljno jezičnoga znanja da ga riješe bez većih poteškoća.

Odgovori ispitanika ocijenjeni su kao točni, netočni ili netočni uz jezični prijenos. Netočan odgovor uz jezični prijenos odnosi se na doslovne prijevode jedne ili dviju riječi s prvoga jezika u onim ustaljenim strukturama u kojima se u hrvatskome javljaju druge riječi. Primjerice frazem *biti u crni*, upotrijebljen umjesto frazema *biti u plusu*, sastoji se od riječi *crni (crno)* koja čini sastavni dio engleskoga frazema *be in the black*.

Odgovori ocijenjeni kao netočni uključuju slučajeve u kojima su ispitanici dijelove zadanih leksičkih struktura zamijenili drugim riječima ili su pak koristili parafraze umjesto ustaljenih leksičkih struktura. Tomu je tako jer se u istraživanju od ispitanika očekivala precizna uporaba ustaljenih leksičkih struktura i jer su zadane samo one strukture koje bi ispitanicima trebale biti poznate. Primjerice slučaj u kojemu je upotrijebljena parafraza *biti u dobrom stanju s novcima* umjesto frazema *biti u plusu* za engleski frazem *be in the black* ocijenjen je kao netočan.

U nastavku slijedi tablica s popisom struktura upotrijebljenih u prvome zadatku te odgovorima ispitanika koji su razvrstani u tri kategorije ovisno o tome jesu li točni, netočni ili netočni uz jezični prijenos.

Tablica 5. Odgovori ispitanika ocijenjeni kao točni, netočni ili netočni uz jezični prijenos za svaku ustaljenu strukturu upotrijebljenu u prvome zadatku (N= broj ispitanika)

USTALJENE LEKSIČKE STRUKTURE	TOČNI ODGOVORI ISPITANIKA	NETOČNI ODGOVORI ISPITANIKA	NETOČNI ODGOVORI ISPITANIKA (UZ JEZIČNI PRIJENOS)
be in the black	/	<i>biti u dobrom stanju s novcima ili biti dobra</i> (N=2)	<i>Biti u crni ili vratiti u crno</i> (N=2)
be in the red	/	<i>nemam para ili nije mi dobro</i> (N=2)	<i>biti u crveni ili bit ću u crveno</i> (N=2)
make a decision	<i>donijeti odluku ili odlučiti se</i> (N=2)	<i>dati odluku ili trebala si odlučila</i> (N=2)	/
red wine	<i>crno vino</i> (N=3)	<i>vino</i> (N=1)	/
save money for a rainy day	/	<i>štedjeti novac za sljedeći put ili sakriti novce ili štedjeti novac</i> (N=3)	<i>štedjeti novac za kišovite dane</i> (N=1)
small fortune	/	<i>malo kraljevstvo ili pun k**</i> (N=2)	<i>malu fortunuu</i> (N=2)
be down and out	/	<i>biću na guzicu</i> (N=1)	/
billion	<i>milijarda</i> (N=2)	<i>milijune</i> (N=1)	<i>bilijun</i> (N=1)
cost an arm and leg	<i>biti užasno skup ili biti skupo ko vrag</i> (N=2)	<i>koštaju puno novca</i> (N=1)	<i>koštaju kao ruka i noga</i> (N=1)
have it both ways	/	<i>imati oba dvoje stvar ili život nije fer</i> (N=2)	<i>ne možeš imati oba puta ili ne možeš imati na sve načine</i> (N=2)
hold your horses	/	<i>ma čekaj ili smiri se ili samo polako</i> (N=3)	/
not have two nickels/pennies to rub together	<i>brzo nemat ću ni kunu ili neću imati ni jednu kunu</i> (N=2)	<i>neću imati dvije lipe u džepu</i> (N=2)	/

Tema prvoga zadatka vezana je za kupovinu, novac i životni standard, a s njome se ispitanici susreću u udžbenicima hrvatskoga kao stranoga jezika na početnim i prijelaznim

razinama. Međutim u upitniku koji su ispunili prije istraživanja svi su ispitanici naveli da su u dosadašnjem obrazovanju koristili samo udžbenik *Razgovarajte s nama (A2-B1)*. Osim toga objasnili su da se osim na Croaticumu hrvatskim jezikom koriste i izvan učionice s prijateljima koje su upoznali tijekom svog boravka u Zagrebu pa su, ako ne u udžbenicima, odabrane strukture zasigurno mogli čuti izlaganjem hrvatskome u svakodnevnom životu.

Iz rezultata se vidi da su zadane strukture generirale različite odgovore ispitanika. U mnogim se slučajevima može govoriti o jezičnome prijenosu iz prvoga jezika, ali veliki broj odgovora donosi i druge rezultate. Od ukupno 12 struktura samo su za četiri dani točni odgovori. Od četiri ispitanika tek su dva ispitanika kolokaciju *make a decision* točno prevela (*donijeti odluku, odlučiti se*) dok su ostali dali netočne odgovore pokušavši proizvesti kolokacije koje u hrvatskome ne postoje (*dati odluku*) ili su pak davali odgovore koji nisu ni frazem ni kolokacija (*trebala si odlučila*). Točni odgovori za kolokaciju *red wine* uopće nisu iznenađujući s obzirom na to da je riječ o kolokaciji koju su ispitanici imali priliku čuti puno puta, a i sami su naglasili da ih na tu kolokaciju profesori na tečaju često upozoravaju. Primjer utjecaja prvoga jezika vidljiv je u frazemima *be in the black* i *be in the red* koji u hrvatskome glase *biti u plusu* i *biti u minusu*. Od ukupno četiri ispitanika dva su ispitanika dala odgovore *biti u crni/vratiti u crno* i *biti u crveni/bit ću u crveno*, dok su druga dva pokušala parafrazirati, što je rezultiralo netočnim odgovorom (*biti u dobrom stanju s novcima, nemam para*). Isti je slučaj i s frazemom *save money for a rainy day*. Zanimljiva situacija javlja se u kolokaciji *small fortune* čija imenička sastavnica funkcionira i kao lažni prijatelj u dvama jezicima. Riječ *fortune* u engleskome jeziku, između ostalog, znači bogatstvo i to je značenje trebalo upotrijebiti u prijevodu. Međutim prijevod *fortuna* funkcionira kao lažni prijatelj jer ona u hrvatskome označava dobru ili lošu sreću; sudbinu, fatum, moiru, udes¹⁴⁴, ne bogatstvo. Nadalje ekvivalent frazema *be down and out* u hrvatskome glasi *biti bez krova nad glavom*, što u prvome zadatku nitko od ispitanika nije točno riješio. Jedan je ispitanik pokušao parafrazirati značenje engleskoga frazema, ali kako ta parafraza u hrvatskome ne funkcionira, njegov je odgovor ocijenjen kao netočan i tu se ne može govoriti o jezičnome prijenosu. Druga tri ispitanika nisu uopće ponudila hrvatski ekvivalent za navedeni frazem. Broj *billion* u dvama jezicima funkcionira kao lažni prijatelj jer je njegov hrvatski ekvivalent *milijarda*, ne *bilijun*. Dva su ispitanika ponudila točno rješenje, dok je od druga dva jedan ispitanik dao netočan odgovor, a kod drugoga je vidljiv utjecaj prvoga jezika (*bilijun*). Frazem *cost an arm and leg* dva su ispitanika točno prevela, s tim da je jedan ispitanik frazem preveo kolokacijom

¹⁴⁴ (Anić 2009: s.v. fortuna)

(*biti užasno skup*), a drugi je ispitanik upotrijebio frazem (*biti skupo ko vrag*) koji se u hrvatskome može čuti u svakodnevnom govoru. Riječ *way* u engleskome može značiti i *put* i *način*, ali frazem *have it both ways* u hrvatskome se prevodi kao *imati i ovce i novce* pa se u dvama odgovorima *ne možeš imati oba puta* i *ne možeš imati na sve načine* vidi utjecaj prvoga jezika. *Hold your horses* frazem je koji se koristi kad se želi reći da bi pojedinac trebao uzeti vremena i razmisliti prije nego što djeluje.¹⁴⁵ Točan ekvivalent u hrvatskome glasi *ne trči pred rudo*, ali ga nitko od ispitanika nije upotrijebio. Tri su ispitanika ponudila netočne odgovore – dva su parafrazirala imperativnom konstrukcijom, dok je jedan ponudio priložnu konstrukciju, ali nijedna od njih ne odgovara ustaljenim leksičkim strukturama. Jedan ispitanik uopće nije ponudio odgovor. Frazem *not have two nickels/pennies to rub together* u hrvatskome glasi *nemati prebijene pare/nemati ni kune*, pritom se potonji ekvivalent uglavnom čuje u svakodnevnom govoru. Točan odgovor ponudio je samo jedan ispitanik, dok su drugi ispitanici preveli pretvorivši englesku valutu u hrvatsku pa su tako *nickels* postali *lipe* (*neću imati dvije lipu u džepu*), ali riječ je o netočnom prijevodu engleskoga frazema.

Tablica 7. Odgovori ispitanika ocijenjeni kao točni, netočni ili netočni uz jezični prijenos za svaku ustaljenu strukturu upotrijebljenu u drugome zadatku (N= broj ispitanika)

USTALJENE LEKSIČKE STRUKTURE	TOČNI ODGOVORI ISPITANIKA	NETOČNI ODGOVORI ISPITANIKA	NETOČNI ODGOVORI ISPITANIKA (UZ JEZIČNI PRIJENOS)
blood type	N=3	N=1	/
heart attack	N=3	N=1	/
new wine	N=4	/	/
night owl	N=4	/	/
practical joke	N=2	/	N=2
tough cookie	N=4	/	/

¹⁴⁵ (Hornby 2010: s.v. horse)

a leopard never changes its spots	N=3	/	N=1
birds of a feather flock together	N=2	N=2	/
he wouldn't hurt a fly	N=4	/	/
kill two birds with one stone	N=3	N=1	/
let sleeping dogs lie	N=3	N=1	/
make a mountain out of a molehill	N=3	/	N=1

Kad je riječ o drugome zadatku, odabrane strukture vezane su za sljedeće teme: životinje, hrana i piće. I u ovome se slučaju pri odabiru tema oslanjalo na lekcije koje se obrađuju u udžbenicima na početnim i prijelaznim razinama.

Dobiveni rezultati bili su očekivani s obzirom na to da su ispitanicima bili ponuđeni odgovori pa su eliminacijom lako mogli doći do točnog odgovora. Kao što se vidi iz priložene tablice, na pet su struktura sva četiri ispitanika točno odgovorila. Riječ je o strukturama *new wine*, *night owl*, *tough cookie*, *he wouldn't hurt a fly*. Za strukture *blood type*, *heart attack*, *a leopard never changes its spots*, *kill two birds with one stone*, *let sleeping dogs lie* i *make a mountain out of a molehill* po tri su ispitanika zaokružila točne hrvatske ekvivalente. Netočne odgovore zaokružio je po jedan ispitanik za strukture *blood type*, *heart attack*, *kill two birds with one stone* i *let sleeping dogs lie*, dok su za strukture *a leopard never changes its spots* i *make a mountain out of a molehill* zaokruženi netočni odgovori kojima je potvrđen utjecaj prvoga jezika, to jest jezični prijenos. Strukture *practical joke* i *birds of a feather flock together* generirale su dva točna i dva netočna odgovora uz jezični prijenos. Ispitanici su doslovno preveli kolokaciju i frazem, što ukazuje na utjecaj prvoga jezika.

Osim što su morali zaokružiti jedan od tri ponuđena odgovora za svaku strukturu, ispitanici su morali i objasniti zašto baš taj odgovor smatraju ispravnim. Odgovori ispitanika vrlo su zanimljivi jer otkrivaju načine i strategije kojima su se služili prilikom rješavanja zadatka. Kad je riječ o strukturama čije su ekvivalente sva četiri ispitanika točno zaokružila,

misli vodilje uglavnom im se poklapaju. Za strukture *new wine* i *he wouldn't hurt a fly* svaki je ispitanik svoj odabir temeljio na činjenici da je to već čuo u razgovoru s prijateljima (za *he wouldn't hurt a fly*), životnome iskustvu ili povezivanju s kolokacijama kao što su *mladi sir*, što opet možemo pripisati nekoj vrsti iskustva (za kolokaciju *new wine*). Na hrvatski ekvivalent za kolokaciju *night owl* često upozoravaju profesori na *Croatiumu* pa su tako svi ispitanici naveli da su za nju čuli upravo na tečaju. Za kolokaciju *tough cookie* svi su ispitanici zaokružili točan odgovor, a pritom su se vodili isključivo sluhom – svi su u odgovoru napisali da im *tvrd orah* najbolje zvuči. Kad je riječ o onim strukturama čije su točne ekvivalente zaokružila tri ispitanika, objašnjenje za kolokacije *blood type* i *heart attack* svim je ispitanicima isto – pri odabiru struktura oslanjali su se na činjenicu da su ih čuli ili su im otprije poznate. Ispitanik koji je zaokružio netočan odgovor za kolokaciju *blood type* svoj je odgovor objasnio činjenicom da je riječ *skupina* hrvatski ekvivalent za englesku riječ *group*, a riječ *grupa* povezuje jedino s riječju *bend* (engl. *band*) pa je kolokaciju *krvna grupa* odmah eliminirao. Ispitanik koji je zaokružio netočan odgovor za kolokaciju *heart attack* objasnio je da je odabrao kolokaciju *srčani prepad* kao ekvivalent za zadanu strukturu jer smatra da je riječ *napad* samo distrakcija za englesku riječ *attack*. Hrvatski ekvivalent za frazem *a leopard never changes its spots* tri su ispitanika točno odabrala, pritom su se dva ispitanika oslonila na činjenicu da u Hrvatskoj nema leoparda. Iako u ovome primjeru funkcionira, strategija nije u potpunosti pouzdana. Jedan je ispitanik svoj odgovor obrazložio činjenicom da mu frazem *vuk dlaku mijenja ali ćud nikada* zvuči kao nešto što bi Hrvati rekli. Kod ispitanika koji je zaokružio netočan odgovor vidljiv je utjecaj prvoga jezika (on je odabrao doslovan prijevod frazema – *leopard nikad ne mijenja svoje pjeg*), a svoj je odabir obrazložio činjenicom da i engleski i hrvatski frazem imaju sastavnicu *leopard*. Ispitanici koji su za frazem *kill two birds with one stone* odabrali točan hrvatski ekvivalent svoj su odabir obrazložili činjenicom da su za njega čuli na nastavi. Ispitanik koji je zaokružio netočan odgovor vodio se sluhom koji ga je ipak uspio navesti na krivi put. Hrvatski ekvivalent *ne diraj lava dok spava* za engleski frazem *let sleeping dogs lie* tri su ispitanika odabrala vodeći se vrlo zanimljivom logikom – rimom. Ispitanik koji je zaokružio netočan odgovor objasnio je da mu on zvuči točno. Doslovni prijevod *napraviti planinu od krtičnjaka* za engleski frazem *make a mountain out of a molehill* primjer je netočnoga odgovora uz jezični prijenos. Preostala tri ispitanika svoje su točne odabire obrazložili činjenicom da im zvuče točno. Za kolokaciju *practical joke* dva su ispitanika odabrala točan odgovor, a dva su ispitanika odabrala netočan odgovor, pritom se oslanjajući na prvi jezik, što ukazuje na jezični prijenos. Odabir točnog odgovora ispitanici su objasnili činjenicom da su ga već čuli. Za frazem *birds*

of a feather flock together opet su dva ispitanika odabrala točan odgovor, a dva su ispitanika odabrala netočan odgovor. Ispitanici koji su odabrali točan odgovor objasnili su da su druga dva ponuđena odgovora vrlo slična engleskom frazemu. Ispitanici koji su odabrali netočne odgovore vodili su se činjenicom da riječ *flock* znači *jato*.

6.5. Rasprava

Ovladavanje stranim jezikom dugotrajan je proces čiji je glavni cilj sporazumijevanje. U nastavi stranih jezika javljali su se brojni pristupi kojima se učenicima nastojalo olakšati ovladavanje jezičnim vještinama ciljnoga jezika. Tradicionalne metode isticale su jezik kao strukturirani sustav u kojemu učenik prvo mora svladati gramatička pravila, nakon čega je sposoban stvarati točne rečenice. Međutim te su se metode u konačnici pokazale nedovoljnima.¹⁴⁶ Jedan od suvremenih pristupa je leksički pristup koji ne odvaja gramatiku od vokabulara, već ih isprepliće. Drugim riječima, leksički pristup teži tomu da se usvajanjem vokabulara usvajaju i gramatička pravila.¹⁴⁷ Manje se pozornosti posvećuje izdvojenim leksičkim jedinicama, a naglašava se da se jezik sastoji od višečlanih leksičkih jedinica u koje se, između ostalog, ubrajaju kolokacije i frazemi.¹⁴⁸ U nastavi temeljenoj na leksičkome pristupu treba paziti na odabir jezičnoga materijala i uvođenje istog. Učenici trebaju naučiti samostalno uočavati korisne kolokacije i frazeme te ih bilježiti na funkcionalan način. Primjerice različite strukture mogu grupirati u kolokacijske tablice.¹⁴⁹ Ne treba isključiti ni ulogu nastavnika koji treba poučavati stvarni jezik, odnosno jezik koji učenici mogu čuti i upotrijebiti u svakodnevnoj komunikaciji.¹⁵⁰ To se postiže izlaganjem jeziku i inzistiranjem na životnim tekstovima. Iako je hrvatski jezik morfološki složeniji u odnosu na engleski jezik, u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika neka načela leksičkoga pristupa itekako su dobrodošla. Učenici koji uče hrvatski jezik u Hrvatskoj trebaju čim prije progovoriti na hrvatskome pa već u početku uče izraze i strukture koji će im omogućiti komunikaciju na osnovnoj razini.¹⁵¹ Iz tog je razloga poželjno koristiti što više kolokacija i frazema jer se oni u jeziku često javljaju pa se kao takvi pohranjuju u umni rječnik učenika koji ih koristi onda kada je to potrebno.¹⁵² Nadalje u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika važni su i udžbenici, radne bilježnice i ostali nastavni materijali. U udžbenicima je potrebno uočavati kolokacije, frazeme i ostale strukture te na njihovu korištenju inzistirati u fazama ponavljanja ili provjere

¹⁴⁶ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹⁴⁷ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹⁴⁸ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹⁴⁹ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹⁵⁰ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹⁵¹ (usp. Bergovec, *ibid.*)

¹⁵² (usp. Burić, Helena i Josip Lasić. *Kolokacije u nastavi inojezičnoga hrvatskog.*

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=200918 pregled: 3. listopada 2016.)

naučenih sadržaja.¹⁵³ Za potrebe ovoga rada korištene su leksičke strukture koje bi ispitanicima trebale biti poznate iz udžbenika koje koriste na tečaju ili koje su susreli izlaganjem hrvatskome u svakodnevnome životu.

Na početku istraživanja postavljene su dvije hipoteze od kojih je prva djelomično a druga u potpunosti potvrđena. Jezični je prijenos izražen u zadatku s prijevodom, s tim da to nije bila jedina strategija kojom su se ispitanici nosili sa zadanim strukturama. U zadatku višestrukoga izbora jezični prijenos nije bio toliko izražen, zabilježena su tek četiri slučaja, što je (zanemarivo) malo i samim time potvrđuje postavljenu hipotezu. Budući da je u istraživanju sudjelovao malen broj ispitanika, taj broj onemogućuje uopćavanje rezultata.

Prva je postavljena hipoteza da će jezični prijenos biti najviše izražen u zadatku s prijevodom, pri čemu će se ispitanici primarno oslanjati na svoj prvi jezik (bez obzira na druge jezike koje znaju). Prijevod je vrlo specifičan tip zadatka i od ispitanika zahtijeva višu razinu jezične kompetencije, a s obzirom na to da su ispitanici na B1 razini i da posjeduju dovoljno jezičnoga znanja, pretpostavljeno je da će ga riješiti bez većih poteškoća. S obzirom na to da se istraživanje usredotočilo na proučavanje jezičnoga prijenosa u ustaljenim leksičkim strukturama, od ispitanika se tražilo da u zadatku posebnu pažnju posvete upravo njima i njihovu prijevodu. Dobiveni su rezultati očekivani. Neka rješenja ispitanika rezultirala su točnim odgovorima, odnosno strukturama. Međutim neka su rješenja rezultirala netočnim odgovorima ili netočnim odgovorima uz jezični prijenos. Ovi potonji potvrđuju utjecaj prvoga jezika. Primjerice frazem *be in the black* ispitanici su prevodili frazemom *biti u crno*, što ukazuje na to da su ispitanici frazem iz prvoga jezika jednostavno prenijeli u strani jezik. Još jedan važan čimbenik koji valja uzeti u obzir pri analizi netočnih odgovora uz jezični prijenos jest zbunjenost ispitanika uzrokovana sličnim oblicima riječi u dvama jezicima (lažnim prijateljima), što se vidi u kolokaciji *small fortune* čija se sastavnica *fortune* prevodila kao *fortuna* koja u hrvatskome jeziku ima potpuno drugo značenje. Kad je riječ o strukturama koje nisu prevedene, u prvome je zadatku takav slučaj zabilježen u samo dvama frazemima (*be down and out* i *hold your horses*). Prvi frazem čak tri ispitanika nisu prevela, a drugi samo jedan. Uzrok izostanka prijevoda struktura ne treba tražiti samo u izbjegavanju strukture. Razlog može biti i nedostatna količina vokabulara ili nedostatak motivacije ispitanika da daju bilo kakav odgovor.

¹⁵³ (usp. Burić i Lasić, *ibid.*)

Druga postavljena hipoteza pretpostavila je da će jezični prijenos u zadatku višestrukoga izbora biti manje izražen jer su odabrane strukture koje bi ispitanicima trebale biti poznate. Osim toga za svaku zadanu strukturu ponuđena su tri odgovora koja ispitanicima mogu olakšati odabir. Dobiveni su rezultati očekivani. Od ukupno 12 zadanih engleskih struktura svi su ispitanici za njih četiri odabrali točne hrvatske ekvivalente, za ukupno šest struktura troje je ispitanika zaokružilo točne odgovore, dok su za samo dvije strukture po dva ispitanika odabrala točne hrvatske ekvivalente. Ispitanici koji nisu odabrali točne odgovore uglavnom su zaokruživali netočne odgovore, tek su za tri strukture četiri ispitanika odabrala netočne odgovore pod utjecajem jezičnoga prijenosa. Odgovori u ovome zadatku zapravo potvrđuju da ispitanici parafraziraju ili prevode kad ne znaju hrvatske strukture jer ih treba doslovno naučiti napamet. U većini slučajeva doslovni prijevod ispitanika nisu zavarali ondje gdje su znali hrvatske ekvivalente engleskih struktura. Bez obzira na to što nisu radili po udžbeniku za početnu razinu, objašnjenje za veliki broj točnih odgovora ispitanika u drugome zadatku može se pronaći u činjenici da su za većinu struktura mogli čuti na nastavi, što su i sami istaknuli u svojim odgovorima, ili svakodnevnim izlaganjem jeziku u komunikaciji s Hrvatima s kojima su se sprijateljili tijekom boravka u Zagrebu.

7. Zaključak

Diplomski je rad opisao jezični prijenos pri ovladavanju hrvatskim kao stranim jezikom.

Jezični je prijenos složena kognitivno-društvena pojava, što ga čini svojstvenim samo čovjeku. Kad je riječ o jezicima koje čovjek tijekom života može steći, postoje mnogobrojni bliskoznačni i sličnoznačni nazivi kojima definiramo svaki od njih pa tako govorimo o *materinskom, prvom, drugom, stranom* te *inom* jeziku. Pojedinačnik nekim jezikom može ovladati, može ga usvojiti ili naučiti, ali te procese ne treba strogo odvajati jer su oni međusobno isprepleteni.

Jezični je prijenos s procesom ovladavanja jezikom uzročno-posljedično povezan. Riječ je o vrlo složenoj, istovremeno i zanimljivoj, pojavi koja je oduvijek privlačila pažnju znanstvenika i znanstvenih istraživanja. Ovaj je rad definirao fenomen, prikazao povijesni pregled istraživanja i razvoja područja, njegove moguće uzroke te čimbenike koji na njega utječu. U kontekst jezičnoga prijenosa stavljen su jezične pogreške koje čine jedan od njegovih sastavnih dijelova te međujezik koji je s jezičnim prijenosom i procesom ovladavanja jezikom također uvelike povezan. Provedeno je istraživanje koje je dvama zadacima ispitalo jezični prijenos pri razumijevanju i uporabi ustaljenih leksičkih struktura (kolokacija, lažnih prijatelja i frazema) u hrvatskome kao stranome jeziku. Hipotezama se pretpostavilo da će jezični prijenos u prijevodu biti izraženiji u odnosu na zadatak višestrukoga izbora. Istraživanje je pokazalo da u prijevodu jezični prijenos iz prvoga jezika nije jedina strategija kojom su se ispitanici služili – parafraza i izbjegavanje upotrebe struktura dodatne su strategije kojima su se pokušali nositi sa zadanim strukturama. Zadatak višestrukoga izbora potvrdio je postavljenu hipotezu jer su ispitanici imali ponuđene odgovore pa su eliminacijom mogli zaključiti koja je struktura ispravna. Riječ je o razini prepoznavanja koja je znatno manje zahtjevna od razine upotrebe u prijevodu.

Istraživanje jezičnoga prijenosa iz engleskoga kao prvoga jezika u hrvatski kao strani jezik bilo je vrlo zanimljivo iskustvo, ali treba uzeti u obzir da je riječ o jednom istraživanju od mnogih istraživanja koja jesu ili tek trebaju biti provedena. Ovaj je rad napisan u nadi da će potaknuti daljnja istraživanja i pomoći svakome koga ova tema zanima. Svako sljedeće istraživanje o ovoj temi i sličnim temama zasigurno će doći do brojnih relevantnih otkrića. U tome treba ustrajati kako bi se ovaj fenomen u potpunosti shvatio i kako bi se uvidjelo na koji način učenici razmišljaju o jezicima i obrađuju iste.

8. Literatura

- ANIĆ, Vladimir (2009) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- BENDOW, Ivana (2006) *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- BUJAS, Željko (2011) *Veliki englesko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- BUJAS, Željko (2011) *Veliki hrvatsko-engleski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- ELLIS, Rod (1990) *Language Learning Strategies*. Boston: Heinle&Heinle Publishers.
- FINK-ARSOVSKI, Željka (2002) *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- HORNBY, Albert Sidney (2010): *Oxford Advanced Learner`s Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- JARVIS, Scott i Aneta PAVLENKO (2008) *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. New York i London: Routledge.
- JELASKA, Zrinka i suradnici (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- LEWIS, Kristian (2016) *Lažni prijatelji*. Zagreb: IHJ.
- LIGHTBOWN, Patsy i Nina SPADA (2007) *How Languages Are Learned*. Oxford [etc.] : Oxford University Press.
- MEDVED KRAJNOVIĆ, Marta (2010) *Od jednojezičnosti do višejezičnosti*. Zagreb: Leykam international.
- MENAC, Antica (2007) *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- MENAC, Antica, Željka FINK-ARSOVSKI i Radomir VENTURIN (2014) *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- PETROVIĆ, Elvira (1997) *Teorija nastave stranih jezika*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera; Pedagoški fakultet Osijek.
- RINGBOM, Hakan (1987) *The Role of the First Language in Foreign Language Learning*. Philadelphia: Multilingual matters.

VRGOČ, Dalibor i Željka FINK - ARSOVSKI (2008) *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Zajednički europski referentni okvir za jezike (2005). Vijeće Europe (ur. hrvatskog izdanja Vlasta Čeliković). Zagreb: Školska knjiga. Prev. Valnea Bressan i Martina Horvat.

Internetski izvori:

BERGOVEC, Marina. *Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski*. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32528 pregled: 3. listopada 2016.

BURIĆ, Helena i Josip LASIĆ. *Kolokacije u nastavi inojezičnoga hrvatskog*. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=200918 pregled: 3. listopada 2016.

GULEŠIĆ-MACHATA, Milvia i Sanda Lucija UDIER. *Izvorna odstupanja u hrvatskome kao inojezičnome*. <http://hrcak.srce.hr/31986> pregled: 24. travnja 2017.

9. Sažetak

Jezični je prijenos vrlo važan i složen fenomen bez kojega se o procesu ovladavanja jezikom ne može niti govoriti. Diplomski se rad bavi jezičnim prijenosom i ovladavanjem hrvatskim kao stranim jezikom. Prvi dio rada obrađuje nazivne inačice za sve jezike s kojima se čovjek tijekom života može susresti i načine ovladavanja jezikom.

U drugome dijelu rada posebna se pozornost posvećuje definiciji jezičnoga prijenosa, povijesnom pregledu istraživanja i razvoja područja te mogućim uzrocima njegove pojave. Govori se i o brojnim čimbenicima koji utječu na jezični prijenos te tipovima jezičnoga prijenosa. Opisuje se provedeno istraživanje kojime se ispituje jezični prijenos iz učenikova prvoga jezika pri razumijevanju i uporabi ustaljenih leksičkih struktura (kolokacija, lažnih prijatelja i frazema) u hrvatskome kao stranome jeziku. Podaci su prikupljeni dvama zadacima: prijevodom i zadatkom višestrukoga izbora. Analiziraju se i objašnjavaju rezultati dobiveni istraživanjem.

KLJUČNE RIJEČI: jezični prijenos, prvi jezik, hrvatski kao strani jezik, ovladavanje jezikom, ustaljene leksičke strukture

KEY WORDS: language transfer, first language, Croatian as a foreign language, language acquisition, fixed expressions

Age:

First language:

Other languages you speak:

In your opinion, your knowledge of the Croatian language is: 1 2 3 4 5

(poor – 1 2 3 4 5 – excellent)

Did you use the following textbooks (circle "yes" or "no"):

- a) Hrvatski za početnike 1 YES – NO
- b) Razgovarajte s nama (A2-B1) YES - NO
- c) Razgovarajte s nama (B1-B2) YES – NO?

How much are you exposed to the Croatian language: 1 2 3 4 5

(I am not exposed at all – 1 2 3 4 5 – I am extremely exposed)

Apart from the classroom, where do you use the Croatian language?

- a) at home
- b) in the street
- c) elsewhere _____

1. Translate the following dialogue into Croatian, paying special attention to the expressions in bold.

Last night my best friend visited me. It rained heavily, so I was really surprised to see her at my door. She said that she needed to talk.

"What`s the matter?" I asked.

"(1) **I`m in the red**, very soon I (2) **won`t have two nickels/pennies to rub together** and (3) **I`ll be down and out**," she said.

"(4) **Hold your horses**," I replied, "tell me what happened."

I gave her a glass of (5) **red wine**, and she started telling me the story.

"Yesterday I saw (6) **a billion** commercials on TV, and one of them presented two absolutely beautiful dresses, so I decided to go shopping. I went to Zara, found the dresses I was looking for, but then I realized they (7) **cost an arm and leg**. I just couldn`t resist, so I bought both of them and spent (8) **a small fortune**."

"What happened next?" I enquired.

"I came home and decided to wash the dresses in the washing machine. When I took them out, I realized they were completely ruined," she said.

"That`s a great shame," I said.

"I`m desperate, these dresses cost a lot, and I still have to pay my bills," she told me.

"I know that you are disappointed, but you can`t (9) **have it both ways**. If you knew that you had to pay your bills, you should have (10) **made a decision** and saved that money for these purposes," I told her.

"I know, but there is nothing I can do now," she replied.

"I will help you and lend you the money that you need, but make sure you don`t make the same mistake again. Start (11) **saving money for a rainy day**, and very soon you will (12) **be in the black**."

"Thank you very much," she replied.

"You are welcome. That`s what friends are for."

2. Choose the appropriate Croatian equivalent for the following expressions and explain the reason(s) for your choice.

1) birds of a feather flock together

a) ptice istoga pera lete skupa b) svaka ptica svome jatu leti c) ptice istoga pera svome jatu lete

2) kill two birds with one stone

a) ubiti dvije muhe jednim udarcem b) ubiti dvije ptice jednim kamenom c) ubiti dvije ptice jednim udarcem

3) let sleeping dogs lie

a) ne diraj lava dok spava b) pusti pse da leže c) pusti pse da spavaju

4) he wouldn't hurt a fly

a) ne bi naudio ni muhi b) ne bi ni mrava zgazio c) ne bi ni mravu naudio

5) a leopard never changes its spots

a) leopard se ne mijenja b) leopard nikad ne mijenja svoje pjege c) vuk dlaku mijenja, ali ćud nikada

6) make a mountain out of a molehill

a) praviti od muhe slona b) praviti planinu od krtičnjaka c) praviti od brda planinu

7) night owl

a) večernja ptica b) noćna sova c) noćna ptica

8) tough cookie

a) tvrd orah b) tvrd keks c) tvrd kolačić

9) practical joke

a) praktična šala b) praktični vic c) neslana šala

10) new wine

a) novo vino b) mlado vino c) svježe vino

11) blood type

a) krvna skupina b) krvni tip c) krvna grupa

12) heart attack

a) srčani napad b) srčani prepad c) srčani udar